

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra anglistiky

Bakalářská práce

Pohádková fantasy ve viktoriánské dětské
literatuře: *Alice's Adventures in Wonderland &
Through The Looking-Glass* Lewise Carrola a *The
Water Babies* Charlese Kingsleyho

A Fairy-Tale Fantasy in Victorian Children's Literature:
Lewis Carroll's *Alice's Adventures in Wonderland &
Through The Looking-Glass* and Charles Kingsley's *The
Water Babies*

Vypracoval: Monika Týmalová, 3. ročník, Čju-Aju
Vedoucí práce: PhDr. Kamila Vránková Ph.D.

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma „Pohádková fantasy ve viktoriánské dětské literatuře: *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass* Lewise Carrola a *The Water Babies* Charlese Kingsleyho” jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou Univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č.111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 12. 06. 2019

.....

Monika Týmalová

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí bakalářské práce PhDr. Kamile Vránkové Ph.D. za její podnětné rady, zapůjčenou literaturu a konzultace. Také bych ráda poděkovala své rodině, která mi byla po celou dobu psaní této práce velkou oporou a poskytovala mi zpětnou vazbu.

Anotace

Cílem této práce je srovnávací analýza dvou románů anglické dětské literatury, *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass* Lewise Carrolla a *The Water Babies* Charlese Kingsleyho. V teoretické části práce podá informace o životě a díle obou autorů a o celkovému rozvoji a rysech fantastické dětské literatury. Východiskem interpretace je Tolkienova esej *O pohádkách*, která je zaměřena na tři základní rysy: únik, obnovu a útěchu. Samotná analýza se zabývá následujícími tématy: děti a dospělí, obraz jiného světa, nebezpečí a násilí, přátelství a návrat. Na základě této interpretace práce nastíní shody a rozdíly v přístupu obou autorů k žánru fantasy.

Klíčová slova: *Alenka v kraji divů a za zrcadlem*, Charles Lutwidge Dodgson, Lewis Carroll, *Vodní děti*, Charles Kingsley, John Ronald Reuel Tolkien, *O pohádkách*, dětská fantastická literatura

Abstract

The aim of this thesis is a comparative analysis of two popular novels of English children's literature, Lewis Carroll's *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass* and Charles Kingsley's *The Water Babies*. In the theoretical part the thesis gives information about the life and work of these two authors, and about the general development and particular features of fantastic children's literature. The interpretation draws on Tolkien's essay *On Fairy-Stories*, which focuses on three primary features: escape, renewal and consolation. The analysis itself deals with the following themes: children and adults, the picture of the other world, danger and violence, friendship and return. In this respect, the thesis outlines the similarities and differences in both authors' attitudes to fantasy genre.

Keywords: *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*, Charles Lutwidge Dodgson, Lewis Carroll, *The Water Babies*, Charles Kingsley, John Ronald Reuel Tolkien, *On Fairy-Stories*, children's fantastic literature

Obsah

Úvod.....	1
1 Žánr fantasy	2
1.1 Rozdělení žánru fantasy.....	2
1.2 Vývoj fantastické literatury.....	3
2 Lewis Carroll.....	5
2.1 Život Lewise Carrola	5
2.2 Okolnosti vzniku díla <i>Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass</i>	5
3 Charles Kingsley	7
3.1 Život Charlese Kingsleyho	7
3.2 Okolnosti vzniku díla <i>The Water Babies</i>	9
4 Tolkienova esej O pohádkách	11
4.1 Obnova.....	11
4.1.1 Obnova v díle Lewise Carrola a Charlese Kingsleyho	11
4.2 Únik	13
4.2.1 Únik v díle Lewise Carrola a Charlese Kingsleyho.....	13
4.3 Útěcha.....	13
4.3.1 Útěcha v díle Lewise Carrola a Charlese Kingsleyho	14
5 Srovnávací analýza příběhů.....	15
5.1 Děti a dospělí.....	16
5.1.1 Dětské postavy v díle <i>Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass</i>	16
5.1.2 Dospělé postavy v díle <i>Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass</i>	17
5.1.3 Vztah dětí a dospělých v díle Lewise Carrola	19
5.1.4 Dětské postavy v díle <i>The Water Babies</i>	20
5.1.5 Dospělé postavy v díle <i>The Water Babies</i>	22
5.1.6 Vztah dětí a dospělých v díle Charlese Kingsleyho.....	22
5.2 Obraz jiného světa	23
5.2.1 Svět Wonderland a <i>The Looking-Glass</i>	23
5.2.2 Svět vodních dětí	25
5.3 Nebezpečí a násilí.....	27
5.3.1 Nebezpečí a násilí v díle Lewise Carrola	27
5.3.2 Nebezpečí a násilí v díle Charlese Kingsleyho	35
5.4 Přátelství	38
5.4.1 Přátelství v pojetí Lewise Carrola.....	38
5.4.2 Přátelství v pojetí Charlese Kingsleyho	39
5.5 Návrat	41
5.5.1 Návrat z Wonderland	41
5.5.2 Návrat ze světa <i>Looking-Glass</i>	41

5.5.3 Návrat z říše vodních dětí.....	41
6 Srovnání motivů	43
Závěr	45
Bibliografie	47
Obrázkové přílohy	49

Úvod

Přestože uplynulo již více než sto padesát let od chvíle, kdy Charles Lutwidge Dodgson, známý pod pseudonymem Lewis Carroll, se svým přítelem Duckworthem a třemi dcerami děkana Liddella trávil příjemný den na břehu řeky a poprvé vyprávěl příběh o Alici, jeho dílo je stále, na rozdíl od díla Charlese Kingsleyho, velmi populární. Proč je tomu tak? Co je na Carrollově díle natolik speciální a z jakého důvodu kdysi velice oblíbené dílo *The Water Babies* postupem času ztrácelo na svém významu? Na tyto a další otázky se práce pokouší najít odpovědi.

Jak už je téměř pravidlem, literatura vždy nějakým způsobem reaguje na události, které se ve společnosti odehrávají, a proto není příliš překvapivým zjištěním, že i díla těchto dvou autorů v sobě nesou jisté rysy, odkazující na život ve viktoriánské éře.

Přestože byl život Charlese Kingsleyho a Charlese Dodgsona v mnoha oblastech podobný, aspekty jejich děl se v určitých ohledech výrazně odlišují. Za dobu své existence se však obě díla, jak dílo Lewise Carrola, tak dílo Charlese Kingsleyho, dočkala mnoha adaptací. Příběh, jenž byl napsán Carrollovou rukou, má na svém kontě velké množství celosvětově oblíbených adaptací, a to nejen těch filmových, divadelních a hudebních, ale také adaptací herních. Pravdou je, že i dílo Charlese Kingsleyho se dočkalo několika adaptací. Jednou z nich je filmové zpracování britského režiséra Lionela Jeffriese z roku 1978. Zvláštností díla Charlese Kingsleyho je jeho současná špatná dostupnost, zvláště pokud jde o český překlad. Z mnoha knihoven v České republice se tato kniha vytratila.

Hlavním cílem této práce je nalezení společných, či naopak zcela odlišných přístupů obou autorů k fantastickému žánru. V teoretické části práce stručně vymezí žánr fantasy, seznámí čtenáře s autory a okolnostmi vzniku analyzovaných děl. V další části práce pojedná o Tolkienově eseji *O pohádkách*. V samotné komparativní analýze se práce bude soustředit na rozbor a srovnání témat: děti a dospělí, obraz jiného světa, nebezpečí a násilí, přátelství a návrat. Pro doložení přítomnosti jednotlivých prvků budou užity citace z analyzovaných děl.

1 Žánr fantasy

Přestože fantasy není příliš starým žánrem, kořeny této literatury můžeme nalézt již ve starých mýtech a středověké romanci. Na rozdíl od žánru sci-fi, který pracuje s futuristickými motivy, rozvojem technologií a pro nějž je stěžejní používání rozumu, se žánr fantasy orientuje na citové prožitky a zabývá se především mystikou a magií. Co se týče postav, které se ve fantastických příbězích objevují, můžeme najít určitý opakující se vzorec. Jak uvádí Dagmar Mocná ve své publikaci *Encyklopedie literárních žánrů*:

„Postavy fantasy textu jsou víceméně archetypální a vytvářejí ustálenou sestavu rolí. K dominantnímu hrdinovi (skupině hrdinů) se pojí postava jeho druha („rezonanční deska“ hrdinova jednání), mistra (učitel, zprostředkovatel magie), protivníka, sexuálního objektu (může být hrdinovou motivací) a fantastického stvoření (které je žánrotvornou postavou).“¹

Důležitým prvkem fantastických příběhů je přesun do jiného světa. Tento přesun může být realizován několika způsoby: vytvořením vlastního fiktivního světa, vytvořením paralelního světa anebo vstupem do historie.²

Hrdinovým úkolem v jiném světě je nejčastěji splnění určitého poslání, které vyžaduje odvahu, sílu či důvtip.

1.1 Rozdělení žánru fantasy

V průběhu času se žánr fantasy dále rozčlenil na několik subžánrů, z nichž je za nejnámější považována tato trojice: žánr hrdinské fantasy, žánr epické fantasy a žánr science fantasy. Pro hrdinskou fantasy, někdy též označovanou pojmem Meč & magie (Sword and Sorcery), je typické, že hlavní hrdina musí čelit velkému množství nepřátel. Termín Meč & magie poprvé použil Fritz Leiber v druhé polovině 20. století a za nejnámějšího představitele tohoto žánru je považován Robert Ervin Howard se svými příběhy o Barbaru Conanovi. Žánr hrdinské fantasy se často překrývá, či dokonce zaměňuje se žánrem epické fantasy.

¹ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-x. str. 188.

² Tamtéž str. 188.

Epická fantasy, někdy nazývána též termínem „vysoká fantasy“, je vždy zasazena do zcela fiktivního světa. Takto uměle vykonstruovaný svět bývá autorem často podrobněji popisován v příložených poznámkách či znázorňován na různých mapách.³ Na rozdíl od subžánru Meče & magie, ve kterém je středem pozornosti hrdina, se epická fantasy orientuje zejména na již zmíněný popis fiktivního světa. Posledním z trojice nejznámějších subžánrů je science fantasy, která využívá jak prvky žánru fantasy, tak prvky z oblasti science fiction.

1.2 Vývoj fantastické literatury

Moderní fantasy čerpá svou inspiraci z mnoha zdrojů. Stěžejními okruhy se pro vývoj tohoto žánru staly především nejrůznější oblasti kultury a mytologie. K nejznámějším můžeme řadit například kulturu keltskou a irskou, starořeckou či mezopotámskou mytologii a náboženské texty. Dalšími prvky, které sehrály důležitou roli a podílely se na vývoji fantasy, byly hrdinské zpěvy a lidová slovesnost. Dvěma základními útvary fantasy jsou tedy pohádka a hrdinský epos. Pohádky, které čerpají inspiraci z ústní lidové slovesnosti, již po dlouhou dobu umožňují dětem ponořit se do světa princů a princezen, jejichž příběh spěje ke šťastnému konci. Oproti tomu kořeny hrdinského eposu sahají do hrdinských písní a na rozdíl od pohádek se jedná o útvar poněkud drsnějšího rázu.⁴

Za první fantastické dílo lze považovat velmi známý *Epos o Gilgamešovi* ze 16. století před naším letopočtem. Dalšími dvěma hrdinskými eposy jsou Homérova díla *Illias a Odyssea* pojednávající o soužití lidí a bohů. Svou věhlasností se těmto dílům vyrovnává taktéž anglosaský epos *Beowulf* z 8. století. Až ke konci helénského období byla veršovaná díla vystřídána rozsáhlými díly prozaickými s řadou fantaskních motivů. Právě tyto texty bychom mohli považovat za předky těch, které jsou dnes označovány termínem fantasy. V době jejich vzniku se o nich však hovořilo spíše jako o rytířských románech. Tato díla nepopírala fakt, že nejsou založena na realitě. Z onoho období pocházejí rozmanité příběhy o zakletých princeznách a rytířích bojujících

³ PRATCHETT, Terry, PRINGLE, David, ed. *Fantasy: encyklopedie fantastických světů; hlavní předmluva Terry Pratchett*; hlavní editor David Pringle. Praha: Albatros, 2003. ISBN 80-00-01126-3. str. 36.

⁴ Tamtéž str. 8.

s nejrůznějšími monstry. Éra těchto románů skončila v 17. a 18. století. Nemůžeme však říci, že by tento žánr byl v současném světě neoblíbeným a nečteným.⁵

Navzdory tomu, že v 18. a 19. století se kladl důraz spíše na realismus a skutečné zobrazování světa, se žánr fantasy dočkal mohutného rozmachu.⁶ V tomto období se rozvíjela například odnož literární pohádky, která byla ztvárňována v příbězích bratří Grimmů. Dalšími odnožemi byly například pseudolidové americké pohádky, fantastické morality, dětské knihy pohádek, příběhy o ztracených rasách či příběhy s okultní tematikou.⁷

Právě v tomto období vzniklo dílo Charlese Kingsleyho *The Water Babies* a dílo Lewise Carrola *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*.

⁵ PRATCHETT, Terry, PRINGLE, David, ed. *Fantasy: encyklopedie fantastických světů; hlavní předmluva Terry Pratchett*; hlavní editor David Pringle. Praha: Albatros, 2003. ISBN 80-00-01126-3. str. 10.

⁶ LEVY, Michael a Farah MENDLESOHN. *Children's fantasy literature: an introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. ISBN 978-1-107-61029-3.

⁷ PRATCHETT, Terry, PRINGLE, David, ed. *Fantasy: encyklopedie fantastických světů; hlavní předmluva Terry Pratchett*; hlavní editor David Pringle. Praha: Albatros, 2003. ISBN 80-00-01126-3. str. 11.

2 Lewis Carroll

2.1 Život Lewise Carrola

Lewis Carroll, vlastním jménem Charles Lutwidge Dodgson, se narodil 27. ledna roku 1832 v Daresbury.⁸ Byl nejstarším synem Frances Jane Lutwidgové a reverenda Charlese Dodgsona, kteří měli kromě Carrola ještě dalších deset dětí. Carroll prožil šťastné dětství. Jeho matka byla velmi laskavá a trpělivá a jeho otec se přes své pracovní povinnosti snažil co nejvíce věnovat svým dětem a dbal na to, aby se staly dobrými lidmi. Carroll byl již od dětství spíše uzavřený a nevyhledával společnost. V roce 1851 nastoupil na Oxfordskou kolej Christ Church, kde studoval matematiku. Díky speciálnímu stipendiu měl Carroll možnost stát se trvalým členem koleje, čehož využil a působil jako učitel matematiky. Podmínkou pro setrvání na koleji byl slib, že se neožení. Carroll tedy žil osaměle jako plachý a uzavřený muž.⁹

2.2 Okolnosti vzniku díla *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*

Už jako dítě Carroll experimentoval s psaním příběhů a básní, které byly převážně určeny pro jeho sourozence. Později, při svém působení na Oxfordské univerzitě, produkoval řadu učebních textů a také přispíval do literárních časopisů. Celý svůj život psal nonsensové dopisy dětským adresátům. K dětem měl Carroll celkově velmi vřelý vztah a byly to právě děti, kdo mu dodával inspiraci. Nejvíce jeho tvorbu ovlivnilo přátelství s dcerami děkana Henryho George Liddella. Carroll se svým přítelem Robinsonem Duckworthem a třemi dcerami Liddelovými často pořádali vyjížďku na loďce nebo piknik, kde jim Carroll vyprávěl příběhy. Jednoho slunného letního odpoledne roku 1862 si Carroll, Duckworth a tři děkanovy dcery užívali jednu z obvyklých projížďek na loďce. Jedna z Liddelových děvčat požádala Carrola, aby jim vyprávěl nějaký příběh, a právě v onu chvíli se zrodila Alicina dobrodružství, příběh natolik krásný, že malou Alici Liddelovou, jednu z dcer děkana Liddella, dojal až

⁸ PROCHÁZKA, Martin, Zdeněk STRÍBRNÝ a Marcel ARBEIT. *Slovník spisovatelů: anglická literatura: africké literatury v angličtině: australská literatura (...)*. Praha: Libri, 1996. ISBN 80-85983-04-4.

⁹ LANCELYN GREEN, Roger. *Lewis Carroll*. Encyclopædia Britannica [online]. [cit. 2019-06-30]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Lewis-Carroll>.

k slzám. Když se večer Carroll s děvčaty loučil, malá Alice, fascinována tímto nádherným vyprávěním, ho požádala, aby pro ni napsal příběh o těchto dobrodružstvích. I přes počáteční nesouhlas autor po více než roce dokončil dílo s názvem *Alice's Adventures Under Ground*, které bylo doplněno i jeho kresbami. Zmiňovanou knihu dal Alici Liddelové k Vánocům a myslel, že už o ní nikdy neuslyší.

Carrollova kniha se však na děkanství dostala do rukou mnoha návštěvníků a na Carrollova začal být vyvíjen nátlak, aby knihu vydal. Sám Lewis Carroll v úvodu knihy *Alice's Adventures Under Ground* uvádí, že neměl v úmyslu dílo publikovat:

„there was no idea of publication in my mind when I wrote this little book: that was wholly an afterthought, pressed on me by the ‘perhaps too partial friends’ who always have to bear the blame when a writer rushes into print“¹⁰

Lewis Carroll se tedy nakonec na popud svých známých uvolil své dílo vydat, a přestože do oné doby nechával své pamflety vydávat v nakladatelství Oxford Press, rozhodl se na doporučení svého přítele pro vydavatele Alexandra Macmillana, který o pět měsíců dříve publikoval dílo Charlese Kingsleyho s názvem *The Water Babies*. Carroll byl však s původním názvem díla nespokojen, a proto se ho rozhodl změnit na *Alice's Adventures in Wonderland*. Ilustrací se ujal John Tenniel. Vydání knihy však provázely neustálé komplikace, což Carrollova značně znechutilo, a když už dílo konečně spatřilo světlo světa, autor byl všemi předchozími okolnostmi natolik ztrápený, že byl odhodlán si od psaní na nějakou dobu odpočinout.

První kapitolu Aliciných dobrodružství ze světa *The Looking-Glass* tedy Carroll odeslal do nakladatelství Macmillan 12. ledna až roku 1869. Kompletní dílo Carroll pojmenoval *Through the Looking-Glass* a vyšlo poprvé až o Vánocích roku 1871 - opět s ilustracemi Johna Tenniela.¹¹

¹⁰ COHEN, Morton. *Lewis Carroll: A Biography*. New York: Vintage Books, 1995. ISBN 0-679-74562-9 s. 126.

¹¹ Tamtéž str. 132.

3 Charles Kingsley

3.1 Život Charlese Kingsleyho

Charles Kingsley se narodil 12. června roku 1819 jako první z potomků Charlese Kingsleyho Seniora a Mary Lucas Kingsleyové. Manželství Charlese Kingsleyho Seniora a Mary Lucas Kingsleyové nepatřilo ke zcela šťastným. Charles Kingsley Senior dovedl již v mládí kvůli své neuspořádané a lehkovážné povaze utratit téměř veškeré bohatství, které zdědil po svém otci, a nebýt praktické a administrativně založené manželky, byl by nejen jeho osud, ale i osud celé rodiny Kingsleyových pravděpodobně mnohem komplikovanější. Celá rodina se musela mnohokrát stěhovat, což souviselo s profesí Charlesova otce, který byl knězem. Malý Charles přišel na svět na faře v Holne na okraji Dartmooru. Tam strávil prvních šest týdnů svého života. I přes velmi krátký pobyt znamenaly oblasti Dartmoor a Devonshire pro Kingsleyho velmi mnoho a ovlivnily jeho pozdější život.

Po několika stěhováních se rodina na delší dobu usadila v malebné vesnici jménem Barnack. Do Barnacku přišla rodina Kingsleyových, když bylo malému Charlesovi pět let. První rok po přistěhování Charles opakovaně trpěl velmi vážnými záchvaty krupu. Kvůli medikamentům, které mu byly předepisovány na jeho opakující se nemoci, byl negativně ovlivněn vývoj jeho čelisti, a jeho koktavost, do té doby nepříliš vážná, se zintenzivnila, což špatně působilo na jeho psychiku. Další ránou pro něho byla smrt tehdy sedmiměsíční Lousy Mary, jeho malé sestry. Její smrt byla pro Charlese zlomovým okamžikem, kdy si plně uvědomil pomíjivost života, začal se ještě více orientovat na víru a zkoušel psát básně a dopisy. Po smrti Lousy Mary se na barnacké farnosti narodili Charlesovi další tři sourozenci. Roku 1826 se narodil Charlesův bratr George, o dva roky později se narodila Charlotte a po dalších dvou letech přibyl do rodiny Kingsleových ještě Henry.

Jednoho dne si Charles hrál s jedním ze svých bratrů a došlo k hádce. Když se jejich matka do sporu vložila, Charles jí v afektu řekl, že si přeje, aby nebyla jeho matkou a utekl za služebnou. Když služebná plačícímu Charlesovi řekla, že mu to jeho matka určitě odpustí, protože ví, že to tak nemyslel, odvětil, že netouží po odpuštění od matky, ale od Boha. K víře byl Charles veden hlavně svým přísným otcem. Víra a přírodní vědy byly vlastně jedinými společnými zájmy Charlese Kingsleyho Seniora

a jeho syna, jejichž vztah byl jinak chladný. Když byl Charles dost starý na jízdu na koni, dělal doprovod svému otci při lovu.

Manželé Kingsleyovi byli rozhodnutí, že další děti již mít nebudou a celá rodina se stěhovala do Ilfracombe a odtud dále do Clovelly. Mezi předměty Charlesova zájmu v té době patřila tvorba nákresů vojenských opevnění a průzkumy okolí. Často se společně se svými sourozenci vydával na pobřeží a obdivoval krásy nekonečného moře, rybáře a lodě.

Toto období dobrodružných výprav na pobřeží, které si Charles velmi užíval, však skončilo, když dosáhl věku dvanácti let. Rodiče tehdy poslali Charlese i jeho bratra do přípravné školy v Cliftonu. Přestože většina předmětů Charlese nebavila, velmi vynikal v tvorbě překladů z latiny do angličtiny, v přírodních vědách a velmi rád sbíral různé vzorky, které mu ovšem domovnice vyhazovala v domnění, že se jedná o odpadky. Již po prvních několika dnech, které trávil v Cliftonu, se Charles stal svědkem nečekané události. Během nedělního odpoledne si Charles užíval podzimní procházku, když náhle v oblasti nedalekých doků spatřil plameny a dým. Bezhlavě se rozběhl do doků, kde rozhořčené davy rabovaly a ničily obchody a na zemi ležela zakrvácená těla. Malý Charles neměl tušení, že je svědkem probíhajících Bristol riots. Nejvíce traumatizujícím okamžikem byl pro Charlese požár, který usmrtil několik členů davu. Tento okamžik je popsán v knize *The Beast and the Monk* následujícím způsobem:

„Brandy from some broken casks was running down the gutter and rioters were on their hands and knees lapping it up. Suddenly there was a sinister hissing sound. The brandy had caught fire and the drinkers were, according to Kingsley, instantaneously transformed into blackened corpses.“¹²

Po návratu Charlese z Cliftonu se jeho rodiče dlouhou dobu rozmýšleli, zda ho pošlou studovat na veřejnou školu. Po dlouhém přemítání byl nakonec Charles poslán na školu do města Helston, kterou vedl Rev Derwent Coleridge. Právě díky Coleridgeovi a jeho sbírce nejrůznějších knih, které byly volně přístupné žákům jeho školy, mohl Charles alespoň zčásti uspokojit svou touhu po exotice. Na rozdíl od svého

¹² CHITTY, Susan. *The beast and the monk: a life of Charles Kingsley*. New York: Mason/Charter, 1974. ISBN 9780884051213. str. 40.

mladšího bratra, který byl velký extrovert, se Charles spíše stranil a Coleridgeova knihovna mu poskytovala výborné útočiště.

Po čase Charles nastoupil na kolej Magdalene, která spadala pod Cambridgeskou univerzitu. Zpočátku, jak bylo jeho zvykem, trávil většinu času o samotě, nejčastěji ve svém pokoji. Vše se ale změnilo, když si učitel matematiky Samuel Waud všiml Charlesovy plachosti a byl odhodlán mu pomoci začlenit se do kolektivu. Právě díky Waudovi a jeho podpoře a pozornosti byl Kingsley schopen se alespoň částečně začlenit mezi své spolužáky.

Po úspěšném ukončení studií Charles působil na univerzitě v Cambridge jako profesor historie, a dokonce zastával i místo soukromého vychovatele prince z Walesu.¹³ Roku 1869 z pozice profesora odstoupil a dále působil jako kanovník Chesterské katedrály.

3.2 Okolnosti vzniku díla *The Water Babies*

Ještě před začátkem šedesátých let devatenáctého století byla světu představena Darwinova evoluční teorie, na kterou Charles Kingsley, na rozdíl od většiny církve nereagoval zcela odmítavě, ale připouštěl, že Darwinův přístup může být pravdivý. Kromě Darwinovy teorie se Charles v 60. letech zabýval také sociálními problémy. Nelehký život lidí v průmyslovém světě, otrhané, špinavé a nevzdělané děti v ulicích – tyto skutečnosti inspirovaly Charlese k napsání jeho stěžejního díla *The Water-Babies*.

Významný vliv měla na Charlese jeho manželka Fanny, podle níž bylo velmi důležité, aby všechny děti měly vlastní literaturu. Právě tato poznámka na jaře roku 1862 podnítila Charlese k napsání jeho nejznámějšího díla *The Water Babies*. Zajímavým faktem je, že napsání první kapitoly Charlesovi trvalo pouhých třicet minut. Příběh se okamžitě po vydání stal velmi oblíbeným a byl široce překládán do mnoha světových jazyků. V České republice můžeme nalézt toto dílo pod názvem *Vodňátka* (přeložila Božena Šimková, nakladatelství Kalich, Praha 1911), *Tomáškovo dobrodružství* (přeložil Max Regal, nakladatelství Jan Kobes, Plzeň 1934) či *Pohádka*

¹³ *Who was Charles Kingsley?*. In: Youtube [online]. 30. 04. 2013 [cit. 2019-06-30]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=TKp2yGijJ0k> Kanál Oxford Academic (Oxford University Press).

o vodňátkách (přeložil Stanislav Žoček, nakladatelství Alois Šašek, Valašské Meziříčí 1946).

Další silnou inspirací pro Kingsleyho bylo prostředí Yorkshiru, Itchenu a Winchesteru, jež ho při psaní díla *The Water-Babies* obklopovalo. Průzračná voda Itchenu, která byla Kingsleym popisována jako „...*so clear that none could see where water ended and where air began...*“¹⁴, ho nutila k přemýšlení nad tím, jaké by bylo žít ve světě pod vodní hladinou. Promítneme-li do Kingsleyho díla ještě více jeho životní postoje a názory, budeme moci vodu považovat za jakýsi symbol křtu či nalezení víry. Vzhledem k Charlesovu celoživotnímu zájmu o přírodní vědy jsou tvorové objevující se v příběhu líčeni s velkým zaujetím. Fascinace přírodou autora provázela již od dětství.

¹⁴ CHITTY, Susan. *The beast and the monk: a life of Charles Kingsley*. New York: Mason/Charter, 1974. ISBN 9780884051213. str. 218.

4 Tolkienova esej O pohádkách

Roku 1939 Tolkien přednášel na univerzitě v St Andrews. Jeho přednáška se soustředila na dílo folkloristy a sběratele pohádek Andrewa Langa. Tolkien však nesouhlasil s příliš širokým a povrchním přístupem Andrewa Langa, a proto byla roku 1947 publikována Tolkienova esej *O pohádkách*. Autor se v esejí pokouší seznámit čtenáře s teorií, hodnotami a smyslem pohádkových příběhů. Tolkienův užší pohled prezentoval pohádky jako příběhy, které se odehrávají v kouzelné Faerii, ve které se mohou, ale nemusí, objevovat malá magická stvoření (fairies). Dále ve své esejí Tolkien popisuje tři nejdůležitější hodnoty klasických pohádek – Únik, Obnovu a Útěchu.

4.1 Obnova

Tolkien definuje Obnovu následujícím způsobem: „*Recovery (which includes return and renewal of health) is a re-gaining—regaining of a clear view.*“¹⁵ Tolkien chce vyjádřit, že člověk by měl nahlížet na věci z každodenního života jako na věci oproštěné od subjektivního hodnocení a sledovat svět nezaujatýma očima. Pokud změníme svůj postoj a podíváme se na prvek z našeho okolí z jiného úhlu, může se nám zdát, že je zcela odlišný. Tolkien udává následující příklad:

*„Mooreeffoc is a fantastic word, but it could be seen written up in every town in this land. It is Coffee-room, viewed from the inside through a glass door, as it was seen by Dickens on a dark London day; and it was used by Chesterton to denote the queerness of things that have become trite, when they are seen suddenly from a new angle.“*¹⁶

Tolkien zastává názor, že přestože již byly téměř všechny entity a prvky z našeho světa již popsány, stále existují způsoby, jak na věci nahlížet z jiné perspektivy a tím dát realitě nový rozměr.

4.1.1 Obnova v díle Lewise Carrola a Charlese Kingsleyho

Budeme-li se soustředit nejdříve na obnovu zdraví, je zřejmé, že s tímto prostředkem ve svém díle pracuje zejména Charles Kingsley. Hlavnímu hrdinovi je při

¹⁵ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *On Fairy Stories* [online]. [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <http://brainstorm-services.com/wcu-2004/fairystories-tolkien.pdf> str. 19.

¹⁶ Tamtéž str. 19.

vstupu do jiného světa a proměně ve vodní dítě navraceno zdraví jak fyzické, tak i emocionální. Stejný případ nastává v situaci, kdy se Ellie vrhá do moře a vážně se zraňuje. Po těžkém zranění, které je zapříčiněno pádem na útes, se Ellie dočká obnovy zdraví a v příběhu se znovu objevuje, tentokrát jako jedno z vodních dětí.

Obnova z druhého hlediska, tedy znovunalezení jasné představy, se objevuje v dílech obou autorů prakticky ve srovnatelném množství. Jak Lewis Carroll, tak i Charles Kingsley našli způsob, jak ozvláštnit prvky ze skutečného světa, a ve svých dílech pojmenovávají zcela nové tvory, rostliny či jiné entity.

Ukázkou této obnovy v Carrollově pojetí mohou být například stvoření jako Mockturtle, Rocking-horse-fly či Bread-and-butterfly. Tito tvorové vznikli na základě arbitrárnosti – tedy na náhodném vztahu mezi označujícím a označovaném. Zdá se ovšem, že Carroll pronikl hlouběji do tohoto vztahu a pokusil se přizpůsobit signifié jeho, již dříve vzniklému, doslovnému sémantickému protějšku. Budeme-li mluvit o objektech, které v příběhu dále plní jinou funkci, než by se od nich očekávalo, jako příklad můžeme zmínit zmenšovací koláčky. Čím si však můžeme být zcela jisti, je fakt, že Carroll nám tímto ukazuje, že druhý svět je celý založen na využití hravosti a fantazie.

V případě Charlese Kingsleyho může být příkladem samotná komunita vodních dětí, které se od dětí ze skutečného světa liší pouze tím, že jsou o poznání menší. Zajímavá je v tomto případě i postava Mrs Doasyouwouldbedoneby – Mrs Bedonebyasyoudid – Mother Carey, jejíž vzhled a chování se v průběhu děje mění. Stále se však jedná o tu stejnou osobu, pro níž je nejdůležitější správné a čestné chování a dodržování morálních a společenských pravidel. Na rozdíl od Carrollova je pro Kingsleyho důležitější víra, vychování a jiné společenské hodnoty. Pouze člověk takto formovaný se může stát úspěšným a vyrovnaným dospělým jedincem.

Funkce výše zmíněných prvků, které jsou výsledkem Obnovy, je zcela jednoznačná. Oba příběhy jsou založeny na přesunu do jiného světa, který podle očekávání vypadá jinak než ten reálný. Tyto subjekty v sobě skrývají magii a příznačně se tedy v pohádkových příbězích objevují. Díky Obnově jsou hrdinové obou děl navíc schopni přijmout každodenní skutečnost jako vzácnou a zajímavou příležitost k intenzivnějšímu prožívání vlastního života.

4.2 Únik

Pojem Únik můžeme vysvětlit jako únik od strastí a problémů našeho světa, jako je například válka, hladomor a chudoba. Tolkien uvádí, že:

„...there are also other and more profound “escapisms” that have always appeared in fairytale and legend. There are other things more grim and terrible to fly from than the noise, stench, ruthlessness, and extravagance of the internal-combustion engine. There are hunger, thirst, poverty, pain, sorrow, injustice, death.”¹⁷

4.2.1 Únik v díle Lewise Carrola a Charlese Kingsleyho

Oba příběhy bezpochyby plní únikovou funkci. Nejen že nám čtenářům (a to nejen dětským) poskytují únik od našich skutečných problémů, oba autoři hlavně poskytují únik i svým postavám. Alice prchá před horkem a nudou do fantastického světa a Tom se zase zachraňuje před hrozícím nebezpečím, nespravedlností a násilím. Když si malý Tom již myslí, že je v bezvýchodné situaci, je mu poskytnuta pomoc v podobě přesunu do jiného světa. V obou případech je velmi důležitá iniciativa obou hlavních hrdinů. Dá se tedy říci, že pro možnost úniku postavy musí projevit snahu či si přesun zasloužit.

4.3 Útěcha

Útěcha dle Tolkiena znamená naději, že i po všech útrapách, zkouškách a křivdách se dočkáme šťastného konce. Autor eseje zastává názor, že tato „dobrá katastrofa“ je naprosto nezbytnou součástí každé skutečné pohádky.

Tolkienova definice zní:

„The consolation of fairy-stories, the joy of the happy ending: or more correctly of the good catastrophe, the sudden joyous “turn” (for there is no true end to any fairy-tale): this joy, which is one of the things which fairy-stories can produce supremely well, is not essentially “escapist,” nor “fugitive.”¹⁸

¹⁷ TOLKIEN, John Ronald Reuel. *On Fairy Stories* [online]. [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <http://brainstorm-services.com/wcu-2004/fairystories-tolkien.pdf> str. 22.

¹⁸ Tamtéž str. 22.

4.3.1 Útěcha v díle Lewise Carrolla a Charlese Kingsleyho

Prvek útěchy lze opět nalézt v dílech obou autorů. Po všech nebezpečích se jak Alice, tak Tom vracejí v pořádku do světa lidí a pokračují v běžném životě. Důležité ovšem je, že každý z hrdinů potřeboval v jiném světě nalézt jiný způsob útěchy. Oběma postavám byla ukázána cesta, díky níž jsou schopni brát na vědomí věci, na které se dříve nesoustředili, či kterých se báli, a nějakým způsobem s těmito prvky pracovat.

Alice je v poslední chvíli zachráněna před setnutím hlavy a přenesena zpět do reality. Hlavní hrdinka si díky zážitkům, které prožila po pádu do králičí nory, uvědomuje, že život je plný dobrodružství, tajemství a překvapení, ačkoli se zdánlivě nic neděje. Přestože je Alice ještě dítě, které v mnoha případech nedokáže odhadnout závažnost blížícího se nebezpečí, přítomnost prvku násilí a nebezpečí alespoň zčásti vnímá. Ví, že ji v mnoha situacích hrozilo velké nebezpečí. Důležité však je, že veškeré obtížné či bezvýhodné situace Alice překonala a snažila se k problémům racionálně postavit. Díky této zkušenosti je Alice připravena na opravdový život, který také není jednoduchý a může být i plný absurdních situací, jako Carrollův svět fantazie.

U malého hrdiny Kingsleyho příběhu se ovšem jedná o zcela jiný druh útěchy. Malý Tom touží po klidu, který je mu odepřen, navíc je nespravedlivě obviněn z krádeže a pronásledován rozhořčeným davem. Vyřešit tento problém bohužel není v hrdinových silách, a proto je mu ukázána cesta do jiného světa, která na svém konci ukazuje hrdinovi způsob, jakým lze situaci vyřešit. Díky dobrodružství ve fantastickém světě se může projevit Tomova hrdinská povaha a čestnost, která je nakonec oceněna i ve světě skutečném. Tom se po náročné výpravě za krutým vodním pádem Grimesem vyrovnává se svým strachem, umí odpouštět a ví, že v životě je občas nutné dělat i věci, které dělat nechceme. Z myšlení dítěte se postupně vyvíjí myšlení dospělého. Hlavním a nejdůležitějším poselstvím příběhu je, že v některých situacích útěk před nebezpečím nevede záchraně, ale právě naopak.

5 Srovnávací analýza příběhů

Praktická část této bakalářské práce se pokouší analyzovat a srovnat vybrané aspekty děl *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass* a *The Water Babies*. Zkoumána jsou zvláště následující témata: děti a dospělí, obraz jiného světa, nebezpečí a násilí, přátelství a návrat. V tematické oblasti děti a dospělí se práce snaží především o nastínění vývoje jednotlivých postav a postižení vzájemného vztahu mezi nimi. Postavy jsou nejdříve charakterizovány odděleně. Při deskripci jiného světa je kladen největší důraz na způsob, jakým se do něho hrdina dostane, a jaký je důvod hrdinova příchodu. Tematická oblast zaměřená na nebezpečí a násilí popisuje a analyzuje nebezpečné situace, které se v knize objevují, snaží se zhodnotit hrdinovu reakci na tyto skutečnosti a ukazuje způsob, jímž je hlavní hrdina zachráněn. V posledních kapitolách se práce soustředí na úlohu a důležitost přátelství v obou dílech a způsob návratu hrdiny do reálného světa. Vzhledem k úzkému vztahu a provázanosti jednotlivých prvků dochází při analýze k častému prolínání témat. V závěrečné kapitole pak práce porovnává obě díla na základě poznatků získaných z analýzy jednotlivých tematických oblastí.

Ponoříme-li se trochu hlouběji do děje *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*, zjistíme, že fantastická dobrodružství byla ovlivněna vzpomínkami na dětství samotného autora, na něhož byly kladeny velké požadavky a cítil se ztracen ve světě dospělých. Na rozdíl od svých současníků se Carroll rozešel s tradicí a upřednostnil zábavnou a estetickou funkci díla před funkcí morální a výchovnou. Carrollovým záměrem bylo vyprostit mysl dítěte ze sevření viktoriánské éry a dopřát čtenáři únik do světa fantasy.

Oproti přístupu Lewise Carrollova se Charles Kingsley ve svém díle soustředí hlavně na úlohu víry a morálky, ale jak již bylo zmíněno v teoretické části, důležitou roli sehrála i Darwinova evoluční teorie, čímž vzniklo velmi zajímavé dílo, které však svou popularitou za dílem Lewise Carrollova relativně zaostává.

5.1 Děti a dospělí

5.1.1 Dětské postavy v díle *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*

Hlavní hrdinkou Carrollova díla je sedmiletá dívka Alice, která sice sdílí stejné jméno se skutečně existující Alicí Liddell, pro niž byl příběh napsán, ale v ostatních ohledech se velmi liší. Budeme-li se nejprve soustředit na vnější charakteristiku této literární postavy, zjistíme, že za dobu existence Carrollova díla prošel Alicin vzhled proměnou. Původní rukopis, který byl věnován Alici Liddell, obsahoval autorovy kresby, znázorňující nejen Alici, ale i další události či postavy, které se v příběhu objevují. První kresby byly černobílé, přesto však můžeme pozorovat velký rozdíl mezi sytě černými vlasy Alice Liddell a světlejšími vlasy pohádkové Alice. Je tedy jasné, že sám autor se s velkou pravděpodobností neinspiroval vzhledem skutečné dívky, která měla tmavé vlasy, ale jeho kresby byly pouhou ukázkou jeho fantazie. O první proměnu Alicina vzhledu se postaral ilustrátor John Tenniel, jenž Aliciny vlasy více zesvětlil. Carrollovým navrhovaným modelem pro Tennielovo ztvárnění Alice měla být buď Mary Hilton Badcock nebo Beatrice Henley, obě se světlými blond vlasy. Tenniel se ovšem Carrollových pokynů nedržel a trval na tom, že postava bude kreslena podle jeho fantazie.

Co se týče povahových vlastností, Alici bychom mohli charakterizovat jako velmi sebevědomou, trochu povýšenou, ale na svůj věk nadměrně inteligentní a kritickou osobnost. Hlavní hrdinka je vybavena schopností vypořádat se s nepříznivým a nepředvídatelným prostředím fantastického světa. Místo strachu z neznámého tedy Alice otevřeně a bez příkras hodnotí veškeré nedostatky či nevhodné chování jiných postav. Psychologicko-spirituálním modelem pro stvoření pohádkové Alice byl sám autor. Veškeré obavy a reakce hrdinky naprosto korespondují s povahou Lewise Carrola.¹⁹

Zanedlouho po svém příchodu do jiného světa prochází pohádková Alice růstovou transformací, když nachází lahvičku s lektvarem a koláček a tyto předměty konzumuje, tak jak uvádí Propp ve své knize *Morfologie pohádky a jiné studie*:

¹⁹ COHEN, Morton. *Lewis Carroll: A Biography*. New York: Vintage Books, 1995. ISBN 0-679-74562-9 s. 195.

„Hrdina se dostává k prostředku náhodně (najde ho) (...) Prostředek je vypit nebo sněden“²⁰

Po vypití lektvaru se Alice zmenší na výšku deseti palců a po sněžení koláče opět roste až do výšky devíti stop. Dalšími magickými prostředky, jež hlavní hrdince umožňují změnu velikosti jsou: vějíř Bílého králíka, kouzelné oblázky, které se při dopadu na zem proměňují v dortíky, nebo kousky houby. Hlavní hrdinka tedy podle potřeby užívá nabízených prostředků a postupuje do dalších a dalších oblastí jiného světa.

Alice ale není jedinou dětskou postavou, která se v příběhu vyskytuje. Kromě ní se v knize setkáváme s Edith a Lorinou Liddell, Alicinými sestrami, které jsou však transformovány do zvířecí podoby. Nejmladší Edith Liddell je v díle vyobrazena jako Eaglet (Orlík) a nejstarší Lorina Liddell jako Lory (Papoušek). Ve třetí kapitole dokonce dochází mezi Alicí a Lory k hádce, která mohla být s velkou pravděpodobností inspirována skutečným dialogem obou sester:

„Indeed, she had quite a long argument with the Lory, who at last turned sulky, and would only say, ‘I am older than you, and must know better;’“²¹

5.1.2 Dospělé postavy v díle Alice’s Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass

Nejen dětské, ale i některé dospělé postavy objevující se v Carrollových dílech jsou inspirovány skutečnými lidmi, kteří se vyskytovali v autorově blízkosti. Jednou z nich je postava Duck (Kachna) a nesmíme zapomínat ani na postavu Dodo (Blboun), jež zastupuje samotného autora.²² Tyto dvě postavy se objevují pouze ve třetí kapitole knihy a nesehrávají příliš důležitou roli.

Další postavou je The Duchess (Vévodkyně), jejíž povaha by se dala považovat za velmi proměnlivou. Při prvním setkání s Alicí se The Duchess chová odměřeně a nepřátelsky, kdežto při setkání na kroketovém hřišti se velmi snaží na Alici udělat

²⁰ PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H & H, 1999. ISBN 80-86022-16-1. str. 45.

²¹ CARROLL, Lewis. *Alice’s Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 52.

²² COHEN, Morton. *Lewis Carroll: A Biography*. New York: Vintage Books, 1995. ISBN 0-679-74562-9 str. 135.

dojem. Tato postava pravděpodobně není inspirována nikým konkrétním. The Duchess velmi ráda moralizuje a snaží se působit vzdělaně, což se jí však v mnoha případech nedaří.

Za velmi důležitou postavu bychom mohli považovat Cheshire Cat (Kočka Šklíba), jež ovšem není lidskou postavou, ale vyznačuje se pouze lidskými vlastnostmi. Zajímavý je také samotný název Cheshire Cat. Jak již bylo zmíněno, oba autoři se inspirovali svým okolím. Termín Cheshire Cat může souviset s označením „Ch Ch cats“, který označuje leopardy z erbu kardinála Wolseyho:

„(...) the leopards from Cardinal Wolsey's coat of arms that graces the fabric of Christ Church and are known as “Ch Ch cats.” ²³

Cheshire Cat svým intelektem a rozumem převyšuje většinu ostatních obyvatel a na rozdíl od nich jedná s Alicí přátelsky a nijak ji neuráží. V určitých ohledech bychom mohli tuto postavu označovat za jakéhosi průvodce, jenž Alici alespoň trochu pomáhá s orientací v jiném světě. Vzhled Cheshire Cat je v knize popisován takto:

„The Cat only grinned when it saw Alice. It looked good-natured, she thought: still it had very long claws and a great many teeth, so she felt that it ought to be treated with respect.” ²⁴

The Hatter (Švec) se poprvé objevuje v kapitole „A Mad Tea-Party“, kde společně s March Hare (Zajíc Břežňák) a Dormouse (Plch) sedí u stolu. The Hatter nejedná s Alicí příliš zdvořile a spíše ji poučuje a dobírá si ji.

Postava The Queen of Hearts (Královna) je známa především díky své oblibě v usekávání hlav. Veškerou neposlušnost či nelibost The Queen of Hearts okamžitě trestá, a proto se jí většina postav obává.

The King of Hearts (Král), manžel The Queen of Hearts, je o něco rozumnější. Za zády své manželky vydává rozkazy k propuštění zajatců odsouzených k smrti a celkově se snaží upokojit zběsilé a zkratkovité jednání The Queen of Hearts. I on má

²³ COHEN, Morton. *Lewis Carroll: A Biography*. New York: Vintage Books, 1995. ISBN 0-679-74562-9 s. 136.

²⁴ CARROLL, Lewis. *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 87.

všem své stinné chvílky. Jednou z nich je například rozkaz k popravení Cheshire Cat pouze z důvodu, že ho její obličej rozčiluje.

V příběhu se samozřejmě objevují i další postavy s lidskými vlastnostmi jako například Mock Turtle (Paželv) a Gryphon (Noh). Tyto postavy jsou však ve srovnání s výše zmíněnými postavami méně vyhraněné.

V pokračování Aliciných dobrodružství se opět můžeme setkat s velmi podivnými postavami, jejichž chování se v mnoha případech podobá či dokonce shoduje s chováním postav z prvního příběhu o Aliciných dobrodružstvích.

Jednou z hlavních postav příběhu *The Looking-Glass* je postava The Red Queen, která Alici radí, jakým způsobem lze vyhrát partii šachu.

Dalšími postavami jsou například The Gnat (Komár) Tweedledum (Tydliták) a Tweedledee (Tydlitek), The Knight (Bílý jezdec) nebo například Humpty Dumpty (Valihrach).

5.1.3 Vztah dětí a dospělých v díle Lewis Carrolla

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, postavy jsou většinou inspirovány skutečně existujícími lidmi. Podíváme-li se například blíže na situaci vykreslovanou ve třetí kapitole „*A Caucus-Race and a Long Tale*“, můžeme spatřit dokonce i drobnou podobnost se skutečnými prožitky spisovatele:

„They were indeed a queer-looking party that assembled on the bank – the birds with draggled feathers, the animals with their fur clinging close to them, and all dripping wet, cross and uncomfortable.“²⁵

Většina postav obývajících Wonderland jedná naprosto nesmyslně a nepředvídatelně. Alice, jakožto nově příchozí, je jedinou relativně racionálně uvažující postavou. Hlavní hrdinka se při konverzaci s postavami z jiného světa pokouší jednat zdvořile a snaží se při rozhovoru ukázat výši svého intelektu, kvůli čemuž působí někdy i velmi povýšeně. Někdy si Alice ani neuvědomuje, co vlastně ostatním postavám říká, a proto její poznámky působí velmi nepatřičně či ofenzivně. Reakce

²⁵ CARROLL, Lewis. *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 52.

tvorů na tuto skutečnost se různí. Někteří rozčileně odcházejí a jiní se na něco vymluví a ve spěchu opouštějí scénu. Přestože je Carrollova Alice velmi mladá a stále se ještě učí, ve svém věku již dokáže být značně kritická. Téměř všichni, koho Alice potká, s ní jednají velmi podivně a dávají jí najevo, že do jejich světa zcela nezapadá.

Mezi jednotlivými postavami je mnohdy opravdu markantní rozdíl v přemýšlení a výši intelektu. Příklad můžeme najít například ve dvanácté kapitole, nazvané „*Alice's Evidence*“, kde je patrná značná nerovnováha mezi intelektem Alice a postavou The King of Hearts. Když je Alice vyzvána k podání výpovědi, má kvůli nečekanému zvětšování problému předstoupit před komisi. The King of Hearts na zmatek v soudní síni reaguje následujícím způsobem:

„At this moment the King, who had been for some time busily writing in his notebook, called out ‘Silence’ and read out from his book, ‘Rule Forty-two. All persons more than a mile high to leave the court.’ (...) ‘Well, I shan’t go, at any rate,’ said Alice: ‘besides, that’s not a regular rule: you invented it just now.’ The King turned pale, and shut his notebook hastily. “²⁶

Přestože je hlavní hrdinka velmi mladá, její inteligence a odvaha jsou vskutku zarážející.

5.1.4 Dětské postavy v díle *The Water Babies*

Hlavní dětskou postavou díla *The Water Babies* je malý sirotek Tom, který žije na severu Anglie. Z počátku je Tom velmi zanedbávaným dítětem. Jak Kingsley popisuje již v úvodu první kapitoly, Tom od svého pána dostává místo jídla pouze pravidelné dávky výprasku a bohužel je zanedbáváno i jeho vzdělání:

„...He could not read nor write, and did not care to do either; and he never washed himself, for there was no water up the court where he lived. He had never been taught to say his prayers... “²⁷

Společnou vlastností Toma a Charlese Kingsleyho je touha po čistotě. Charles Kingsley byl celý život posedlý čistotou, a proto je zajímavé, že i pohádkový hrdina

²⁶ CARROLL, Lewis. *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 137.

²⁷ KINGSLEY, Charles. *The Water Babies*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1994. ISBN 978 1 85326 148 0 str. 5.

jeho díla touží po dosažení čistoty. Právě Tomova dychtivost po tom, aby byl čistý, ho přivádí k vodě, tedy k bráně do fantastického světa.

Postava Toma v průběhu díla projde značným vývojem. Po příchodu do fantastického světa se Tom zmenšuje a poté, co se stane vodním dítětem, zapomíná na utrpení, jímž prošel, a je mu tedy nabídnuta možnost začít nový život. Jeho jediným snem je setkat se s dalšími vodními dětmi, aby nebyl tolik osamělý a mohl si s někým hrát. Než je mu to však umožněno, musí projít zkouškou. On sám nemá tušení, že pro splnění jeho přání je potřeba, aby činil dobré skutky a neubližoval svým bližním, proto z dlouhé chvíle ubližuje vodním tvorům a různě je škádlí. Setkat se s ostatními vodními dětmi tedy může až poté, co pomůže humrovi uniknout z pasti. Autor úmyslně nesděljuje přímo, co je potřeba vykonat, ale nechává čtenáře, aby si sami uvědomili, jaká je podstata Tomova úkolu. Kingsley uvádí toto:

„And, if you read this story nine times over, and then think for yourself, you will find out why. It is not good for little boys to be told everything, and never to be forced to use their own wits.“²⁸

Druhou zkouškou, již Tom musí vykonat, je výprava za panem Grimesem (Huráň). Přestože se hlavní hrdina z počátku velmi obává odejít pryč a odmítá čelit této zkoušce, díky síle přátelství se nakonec postaví svému strachu a vydává se na dalekou výpravu. Výsledkem této cesty je překonání vlastního strachu a získání schopnosti odpouštět.

Další dětskou postavou je Ellie (Eliška), jež je Tomovou velkou oporou. Ellie se poprvé objevuje již v první kapitole. Celkově by se Ellie dala považovat za jakýsi Tomův morální vzor. Když se tito dva později setkávají v říši vodních dětí, Ellie učí Toma dobrým mravům. Na konci příběhu spolu Ellie a Tom, už jako dospělí lidé, odcházejí z vodního světa do světa skutečného.

V příběhu se dále objevuje velké množství vodních dětí, které ovšem nejsou Kingsleym nijak blíže popisovány a příliš nezasahují do děje.

²⁸ KINGSLEY, Charles. *The Water Babies*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1994. ISBN 978 1 85326 148 0 str. 116.

5.1.5 Dospělé postavy v díle *The Water Babies*

Pravděpodobně nejdůležitější dospělou postavou je Grimes, Tomův pán, který má velkou oblibu v alkoholu. On sám neprovádí kominické práce. Veškeré služby musí zastat malý Tom, jenž se od svého pána ovšem téměř nikdy nedočká jídla, natož nějaké pochvaly. Ani bití není pro Grimese žádným problémem, svůj vztek si nejčastěji v opilosti vylívá na Tomovi.

Další postavou je Irishwoman – Mrs Doasyouwouldbedoneby – Mrs Bedonebyasyoudid – Mother Carey (Irka – paní Dobrolaskavá – paní Metlazpeklová – matka Pečlivá). Tato postava je v podstatě stále tímtež člověkem a její vzhled a chování se mění v závislosti na situaci. Autor nespecifikuje, jaká je pravá podstata či funkce této postavy a opět nechává dítě, aby si udělalo svůj vlastní názor a namáhalo svůj rozum. Důležité ovšem je, že právě tato postava Tomovi zajišťuje příchod do vodní říše, ač to sám Tom po celou dobu netuší.

Z ostatních postav můžeme zmínit například profesora, jenž učí Ellie. Tato postava vlastně ubíjí dětskou představivost a není ochotna přiznat chybu, což je pro viktoriánskou éru příznačné.

Dalšími postavami, které se nějakým razantnějším způsobem v příběhu objevují, jsou Sir John Harthover (pan Jan Novohradský), zámožný otec Ellie, disponující velkým společenským vlivem, a stará žena, která se přes počáteční odpor rozhodne nebohému Tomovi pomoci.

V příběhu se objevují samozřejmě i další postavy. Ty však v textu neplní příliš důležitou roli a jsou spíše sekundárními činiteli.

5.1.6 Vztah dětí a dospělých v díle Charlese Kingsleyho

Dospělí v Kingsleyově díle působí jako autorita. Vzhledem k nízkému věku hlavního hrdiny můžeme spatřit výchovné nedostatky, které jsou dospělými postavami většinou trestány. Dospělé postavy z reálného světa se nezdrahají použít fyzické násilí. Objevují se však i postavy dobrosrdečné a odhodlané malému kominíkovi pomoci. Takovou postavou je například stará žena z vesnice Vendale.

5.2 Obraz jiného světa

5.2.1 Svět Wonderland a The Looking-Glass

Pokud se budeme chtít zaměřit na způsob, jakým se hlavní hrdinka do jiného světa dostane, nabízejí se nám dvě možnosti, jak na tuto problematiku nahlížet. První možností je spojení vstupu do jiného světa se spánkem hlavní hrdinky. Pokud bychom však postupovali v ději chronologicky, o tom, že fantastický svět je pouhým snem, se dozvídáme vždy až na konci díla. Za bránu do říše divů lze dále považovat králičí noru, do níž Alice padá, či zrcadlo, jímž hrdinka projde do jiného světa. Postavou, jež v prvním díle Alici přivádí k bráně do jiného světa – noře, je White Rabbit (Bílý Králík). Jak uvádí Propp:

„Hrdina je přenesen, doveden nebo přiveden k místu, kde se nalézá předmět hledání (pojím.: prostorové přemístění mezi dvěma říšemi, vykonání cesty, ozn. G).“²⁹

Není to však pouze zásluha postavy White Rabbit. Důležitou roli sehraje samotná Alice, přesněji její zvědavost a racionalita. Když totiž Alice spatří králíka ve vestě s kapesními hodinkami, její přirozená zvědavost dostane signál, který jí velí ho následovat.

Lewis Carroll velmi hojně pracuje s personifikací. Celá říše divů je plna zvířat, rostlin a věcí, které mají lidské vlastnosti a jsou schopny komunikovat. Chování postav v jiném světě postrádá jakýkoliv smysl a sama postava Cheshire Cat zmiňuje:

„We're all mad here. I'm mad. You're mad. (...) 'You must be,' said the Cat, 'or you wouldn't have come here.'“³⁰

Nejen, že se v říši divů setkáváme s různými zvířaty a rostlinami z našeho světa, Lewis Carroll dokonce vytvořil i entity zcela nové. Za místo s nejvyšším počtem výskytu nových tvorů by bylo možné považovat svět za zrcadlem, přesněji kapitolu „*Looking-Glass Insects*“. Je zcela zřejmé, že tvorové v Carrollově příběhu jsou inspirováni nejrůznějšími zvířaty a věcmi z reálného světa. Rysy jsou náhodně

²⁹ PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H & H, 1999. ISBN 80-86022-16-1. str. 49.

³⁰ CARROLL, Lewis. *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 87.

kombinovány, čímž je vytvořen zcela nový prvek. Proto se dozvídáme například o existenci Rocking-horse-fly (Houpací Koníček), Snap-sragon-fly (Ohniváček) či Bread-and-butterfly (motýl Vánočka). Všichni tito Carrolllem nově stvoření živočichové mají dokonce i speciální potřeby a požadavky, co se týče potravy. Přírozený řád je Carrolllem zanechán a proto, jak zmiňuje The Gnat, v případě nedostatku potravy hynou:

„A new difficulty came into Alice’s head. ‘Supposing it couldn’t find any?’ she suggested. ‘Then it would die, of course.’ ‘But that must happen very often,’ Alice remarked thoughtfully. ‘It always happens,’ said the Gnat. “³¹

Další zajímavostí je bezpochyby nedůležitost časové složky. Jak se dozvídáme v kapitole „A Mad Tea-Party“, pro postavy není čas vůbec rozhodující a jediný časový údaj, který postavy nějakým způsobem vnímají, je měsíc. The Hatter v jednu chvíli zmiňuje velice podstatnou informaci – čas je ve fantastickém světě považován za člověka. Od posledního incidentu se čas nemění:

„‘Well, I’d hardly finished the first verse,’ said the Hatter, ‘when the Queen jumped and bawled out, “He’s murdering time! Off with his head!”’ (...) ‘And ever since that,’ the Hatter went on in a mournful tone, ‘he won’t do a thing I ask! It’s always six o’clock now.’ “³²

Lewis Carroll navíc ve svém díle používá pozměněné verze známých básní a říkad. Některé postavy se dokonce chovají přesně podle děje dané básně. Příkladem může být například dvojice Tweedledum a Tweedledee či The Lion (lev) a The Unicorn (jednorozec).

Ačkoli by se mohlo zdát, že celý fantastický svět postrádá jakýkoli racionální prvek, není tomu tak. Logické využití fantastických motivů můžeme pozorovat zvláště v pokračování *Through The Looking-Glass*. Celý svět za zrcadlem je koncipován jako obrovská šachovnice, na níž jsou jednotlivá pole obsazena nejrůznějšími postavami. Celá partie šachu, již Alice musí sehrát, aby se mohla stát královnou, má přísna

³¹ CARROLL, Lewis. *Alice’s Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 188.

³² Tamtéž str. 94.

pravidla. Velice důležitým zjištěním je to, že Alice si vlastně celý svět Looking-Glass z velké části navrhuje sama:

*„ (...) First, there's the room you can see Through the glass – that's just the same as our drawing-room, only the things go the other way. (...) Well then, the books are something like our books, only the words go the wrong way; ... ”*³³

V druhém díle Aliciných dobrodružství se fantastický svět rozprostírá za zrcadlem. Hlavní hrdinka si pohrává se svou fantazií, která jí umožňuje přesun do jiného světa, a nechává plochu zrcadla rozpustit:

*„ Let's pretend there's a way of getting Through into it somehow, Kitty. Let's pretend the glass has got all soft like gauze, so that we can get Through. Why it's turning into a sort of mist now, I declare It'll be easy enough to get Through - ' (...) And certainly the glass was beginning to melt away, just like a bright silvery mist. ”*³⁴

Zvláštním znakem je taktéž rozdílný způsob pohybu postavy. Když se Alice snaží sejít ze schodů, její nohy se ani nedotýkají jednotlivých schodů a hlavní hrdinka se pouze vznáší ve vzduchu. Od květin, jež rostou v zahradě, se dozvídáme mnoho nových informací o způsobu fungování fantastického světa. Důvodem, proč květiny v zahradě mluví, je tvrdší půda v záhonu, jež zabraňuje rostlinám v usnutí. Carrollův svět je tedy detailně propracovaný. Bezpochyby nejzajímavější je ovšem způsob, jakým se hlavní hrdinka může dostat na místo, kam chce. Aby mohla Alice dosáhnout svého cíle, musí jít vždy na opačnou stranu – tedy vzdalovat se od předmětu, ke kterému chce dojít. V knize se dále objevují další příklady, jež vyvracejí běžné fyzikální zákony, jako například Alicin běh s The Red Queen či vlak letící přes potok.

5.2.2 Svět vodních dětí

Na rozdíl od říše divů je svět vodních dětí silněji inspirován světem skutečným. Postavy z reálného světa navíc do fantastického světa v mnoha případech přímo zasahují. Do světa vodních dětí je Tom přiveden Irkou. Poté, co si Irka vyslechne Tomův příběh a je obeznámena s Tomovou situací, se rozhodne udělat z Toma vodní dítě. Hlavní hrdina je tedy, stejně jako hrdinka Carrollova díla, veden jinou postavou.

³³ CARROLL, Lewis. *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 159-160.

³⁴ Tamtéž str. 160.

Branou do jiného světa je však v tomto případě voda, do které Tom padá. Důležité je, že ne každému člověku je umožněna proměna ve vodní dítě. Příkladem může být například Mr. Grimes, jenž místo proměny v prestižní stvoření, jakým je vodňátko, skončí uvězněn v komíně. Vodní děti mohou samozřejmě dýchat pod vodou a pohybují se plaváním. Domovem vodních dětí je St. Brandan's Isle, kde tráví večery a noci, aby je odliv neodnesl na pevninu. Dny většinou tráví uklízením moře a jinými prospěšnými věcmi. Kromě vodních dětí, jež mohou být zhruba tak velké jako menší ryby, se ve světě vodních dětí setkáváme také s běžnými vodními tvory. Čas plyne velmi rychle a obyvatelé vodní říše si to ani neuvědomují. Ostatní přírodní a fyzikální zákony jsou autorem vesměs zachovány.

5.3 Nebezpečí a násilí

5.3.1 Nebezpečí a násilí v díle Lewise Carrola

Ač by se na první pohled mohlo zdát, že se v díle *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass* prvky nebezpečí a násilí téměř nevyskytují, při detailnější analýze můžeme v obou Carrollových knihách najít poměrně velké množství nebezpečných situací a násilných projevů, i když ne zcela zřejmých. Před samotným zkoumáním však musíme pominout fakt, že celý fiktivní svět je pouhým Aliciným snem, a samotné hlavní hrdince, ani jiným postavám, tedy nehrozí žádné reálné nebezpečí.

První nebezpečná situace se objevuje hned na začátku první kapitoly, když Alice pronásleduje králíka a padá do nory. Sama hlavní hrdinka zmiňuje:

„After such a fall as this, I shall think nothing of tumbling downstairs! How brave they'll all think me at home! Why, I wouldn't say anything about it, even if I fell off the top of the house!“³⁵

Autor přidává poznámku: *„Which was very likely true.“³⁶* Nemůžeme říci, že by si hlavní hrdinka zcela uvědomovala, že jí hrozí smrtelné nebezpečí, protože po celou dobu pádu zůstává velmi klidná. Před jistou smrtí způsobenou pádem z výšky ji zachraňuje hromada suchého listí, do níž padá.

Další nebezpečí na sebe nenechává dlouho čekat a přichází v podobě vějíře, který upustí bílý králík. Když se jím devět stop vysoká Alice začne ovívat, její postava se začne zmenšovat. Alice si na poslední chvíli uvědomí účinky kouzelného vějíře a okamžitě jej zahazuje. Jakmile se vylekaná Alice raduje z toho, že zcela nezmizela, padá do kaluže svých vlastních slz, a je tedy doslova až po krk v dalším nebezpečí. Záchranou před utopením je v tomto případě Mouse (Myš), která Alici a ostatním tvorům, kteří spadli do kaluže slz, ukazuje cestu na břeh.

Téma násilí se poprvé objevuje v básni o psu, kterou Mouse vypráví:

³⁵ CARROLL, Lewis. *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 38-39.

³⁶ Tamtéž str. 39.

„I'll try the whole cause, and condemn you to death.“³⁷

Další nebezpečná situace se objevuje v kapitole „*The Rabbit Sends in a Little Bill*“ a přichází poté, co White Rabbit pošle Alici do svého domu, kde hlavní hrdinka vypije lektvar z lahvičky a opět nekontrolovaně roste do výšky:

„she found her head pressing against the ceiling, and had to stoop to save her neck from being broken“³⁸

Alice se tedy skrčením zachraňuje před zlomením vazů, nepřestává však dál růst, a je tedy nucena vystrčit jednu svou ruku ven z okna a svou nohu strčit do komína. Když konečně účinky lektvaru pominou a Alice již dále neroste, zůstává otázkou, jak se má hlavní hrdinka dostat z domu ven. V tu chvíli přibíhá White Rabbit a snaží se zjistit, co se děje. Zjišťuje, že se nemůže do místnosti, kde je Alice, dostat. Zkouší se tedy do domu dostat oknem, kde se ho Alice snaží lapit do ruky. White Rabbit uskakuje a málem se zraní:

„She did not get hold of anything, but she heard a little shriek and a fall, and a crash of broken glass, from which she concluded that it was just possible it had fallen into a cucumber-frame, or something of the sort.“³⁹

Dalšího násilí se dopouští sama hlavní hrdinka ve chvíli, když na scénu nastupuje Bill (Vilík) a snaží se do domu dostat komínem. Alice, jejíž noha je stále v komíně zaklíněna, čeká, dokud neslyší Billa slézajícího komínovou šachtou, a poté ho vši silou vykopne ven z komína. Po tomto incidentu chtějí magické bytosti zapálit celý dům, což Alice uslyší a okamžitě je okřikne. Celou situaci nakonec vyřeší White Rabbit s dalšími kouzelnými tvory tak, že do místnosti, ve které se Alice nachází, házejí malé oblázky, které se po dopadu na zem mění ve zmenšovací koláčky. Alice koláčky konzumuje a dochází k jejímu zmenšení. Všichni, včetně Billa, jsou tedy nakonec v pořádku.

³⁷ CARROLL, Lewis. *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 56.

³⁸ Tamtéž str. 60.

³⁹ Tamtéž str. 63.

V páté kapitole „*Advice from Caterpillar*” se motiv násilí objevuje pouze v situaci, kdy Alice prochází další růstovou transformací, přičemž Pigeon (Holubice) v ní spatřuje nebezpečí pro svá vejce a začne nevinnou Alice tlouci svými křídly:

„...large pigeon had flown into her face, and was beating her violently with his wings“⁴⁰

V tomto případě je reakce Pigeon pochopitelná, jelikož mnohonásobně vyšší Alice se svým dlouhým krkem může připomínat hada. Bohužel i přes nejrůznější pokusy o vysvětlení si Pigeon stále vede svou a odmítá uvěřit tomu, že Alice je člověk. Situace se vyřeší až poté, co hlavní hrdinka konzumuje část houby a opět se zmenšuje.

Asi s nejvyšším počtem různých násilných motivů se setkáváme v kapitole „*Pig and Pepper*“. Alice přichází k malému domku a snaží se zjistit, jak se má dostat dovnitř. Předtím, než je jí ovšem umožněno vstoupit do domu, povídá si s lokajem a je překvapena zvuky, které zevnitř vycházejí:

„...a constant howling and sneezing, and every now and then a great crash, as if a dish or kettle had been broken to pieces“⁴¹

Z kuchyně se ozývá obrovský hluk, na který však většina postav nijak zvlášť nereaguje. Dokonce i když se otevřou dveře a zevnitř vyletí nádobí, které zasáhne lokaje, on zůstává ledově klidný:

„At this moment the door of the house opened, and a large plate came skimming out, straight at the Footman’s head: it just grazed his nose, and broke to pieces against one of the trees behind him (...) the Footman continued in the same tone, exactly as if nothing had happened.“⁴²

Alice využívá situace a vchází do kuchyně, kde konečně zjišťuje, co je zdrojem onoho hluku. V kuchyni se totiž nachází The Duchess s dítětem v náručí a kuchařka, která hází vším, co se jí dostane pod ruku a nebere ohled ani na malé dítě, jež The Duchess chová:

⁴⁰ CARROLL, Lewis. *Alice’s Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 76.

⁴¹ Tamtéž str. 80.

⁴² Tamtéž str. 81.

„...the cook took the cauldron of soup off the fire, and at once set to work throwing everything within her reach at The Duchess and the baby – the fire-irons came first; then followed a shower of saucepans, plates, and dishes...“⁴³

Důvod, proč kuchařka se všemi věcmi hází, není znám. Reakce postav je opět velmi nepřiměřená a může se dokonce zdát, že postavy jsou vůči bolesti rezistentní:

„The Duchess took no notice of them even when they hit her; and the baby was howling so much already that it was quite impossible to say whether the blows hurt it or not.“⁴⁴

Zajímavé je, že jediný člověk, který si uvědomuje nebezpečnost dané situace, je samotná Alice, která se snaží kuchařku okřiknout. Místo uznání se však Alice zaplétá do konverzace s The Duchess, která namísto vděčnosti chce nechat Alici useknout hlavu. Alice však její poznámku raději přehlíží a snaží se odvést pozornost k jinému tématu.

Další, tentokrát velmi zřetelný projev, násilí má na svědomí The Duchess, jež drží v náručí dítě a zpívá mu píseň. V tomto případě se jedná o kombinaci verbálních i neverbálních násilných projevů. Při zpěvu ukolébavky je s dítětem třeseno a jinak nevhodně zacházeno. Scéna je Carrollem v knize popsána takto:

„...she began nursing her child again, singing a sort of lullaby to it as she did so, and giving it a violent shake at the end of every line: ‘Speak roughly to your little boy, And beat him when he sneezes: He only does it to annoy, Because he knows it teases.’ (...) While The Duchess sang the second verse of the song, she kept tossing the baby violently up and down, and the poor little thing howled so, that Alice could hardly hear the words – ‘I speak severely to my boy, I beat him when he sneezes; For he can thoroughly enjoy The pepper when he pleases!’“⁴⁵

Po této scéně The Duchess předává dítě Alici, aby se o něj postarala, a odchází. Kuchařka se ji ještě snaží zasáhnout pánví, ale netrefí se. Poté, co Alice byla svědkem špatného zacházení s tak malým dítětem, se rozhodne odnést ho do bezpečí. Přístup

⁴³ CARROLL, Lewis. *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 83.

⁴⁴ Tamtéž str. 83.

⁴⁵ Tamtéž str. 84.

hlavní hrdinky je v tomto případě více než chvályhodný a dokazuje určitou zodpovědnost, empatii i velkou dávkou altruismu:

„If I don't take this child away with me,' thought Alice, 'they're sure to kill it in a day or two: wouldn't it be murder to leave it behind?'“⁴⁶

Alice tedy dítě odnáší pryč, čímž ho zachraňuje před úhonou. Dítě se však po chvíli proměňuje v sele, a proto jej Alice pokládá na zem a nechává odejít.

V sedmé kapitole nazvané „*A Mad Tea-Party*“ se s násilím setkáváme pouze výjimečně. V tomto případě se jedná o násilí fyzické, jehož obětí je Dormouse. Když Alice přichází ke stolu, vidí, že The Hatter a March Hare jsou svými lokty opřeni o spícího Dormouse. Hlavní hrdinka se tedy neubrání myšlence, že tato poloha musí být pro Dormouse nepříjemná, ale vzhledem k nulové reakci Dormouse situaci dále neřeší. Nepříjemné chování The Hatter a March Hare vůči Dormouse se v průběhu kapitoly stupňuje a přesunuje se od relativně nevinného škádlení k aktům podobajícím se šikaně. Nejen, že je Dormouse neustále probouzen pícháním vidličkou, ale na konci kapitoly se ho navíc The Hatter a March Hare snaží umístit do čajové konvice. Alice se nakonec od této podivné trojice vzdaluje a nechává Dormouse svému osudu.

V osmé kapitole se poprvé setkáváme s postavou The Queen of Hearts, jejíž obliba v utínání hlav je pravděpodobně nejvíce zřejmým projevem násilí, jež se v knize objevuje. Všichni poddaní se velmi snaží The Queen of Hearts nerozhněvat, aby nad nimi nebyl vynesena rozsudek smrti. Je ovšem důležité zmínit, že přestože je v knize vydáno mnoho rozkazů k popravě, všechny postavy zůstávají v bezpečí díky postavě The King of Hearts, jenž tajně všechny pošetilé popravy ruší. Poprvé se v této kapitole o utínání hlav dozvídáme z rozhovoru tří zahradníků, kteří přetírají bílé květy růží na červeno:

„You'd better not talk!' said Five. 'I heard the Queen say only yesterday you deserved to be beheaded!' 'What for?' said the one who had first spoken. 'That's none

⁴⁶ CARROLL, Lewis. *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 85.

of your business, Two!’ said Seven. ‘Yes, it is his business!’ said Five. ‘And I’ll tell him – it was for bringing the cook tulip-roots instead of onions.’ ⁴⁷

Když se Alice zahradníků zeptá, proč natírají květy na červeno, zjišťuje, že zahradníci udělali chybu a místo keře s červenými růžemi omylem zasadili keř s růžemi bílými. Strach z trestu smrti je tedy nutí k přetření původní barvy:

„Why, the fact is, you see, miss, this here ought to have been a red rose tree, and we put a white one in by mistake; and if the Queen was to find it out, we should all have our heads cut off, you know.” ⁴⁸

Na scénu přichází královský průvod a rozsudek smrti je vyneseno i nad samotnou hlavní hrdinkou poté, co nevhodně reaguje na královninu otázku:

„‘How should I know?’ said Alice, surprised at her own courage. ‘It’s no business of mine.’ The Queen turned crimson with fury, and, after glaring at her for a moment like a wild beast, screamed, ‘Off with her head! Off -’ ⁴⁹

Alice se znovu proti The Queen of Hearts ohradí, čímž ji velmi překvapí. Do celého sporu se zapojuje The King of Hearts, který se snaží The Queen of Hearts ukonejšit a vysvětluje jí, že Alice je ještě dítě. The Queen of Hearts s velkou nelibostí nechává Alici být a její pozornost se přesouvá na zahradníky. Poté, co zjišťuje, co se zahradníci snažili provést, je odsuzuje k smrti utnutím hlavy a odchází. Záchranou je pro zahradníky Alice, jež je ukryje do květináče. Vojáci nejsou schopni zahradníky najít, a proto oznamují, že rozkaz byl splněn.

Později se dozvídáme, že dalším člověkem odsouzeným k smrti je The Duchess, a to proto, že podle Bílého králíka: *„... boxed the Queen’s ears-”* ⁵⁰ Nejedná se ovšem pouze o postavu The Duchess. Mnoho dalších postav je rovněž odsouzeno k smrti v průběhu turnaje v krocketu. Později hlavní hrdinka komentuje královnino počínání takto:

⁴⁷ CARROLL, Lewis. *Alice’s Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 99-100.

⁴⁸ Tamtéž str. 100.

⁴⁹ Tamtéž str. 102.

⁵⁰ Tamtéž str. 103.

„They're dreadfully fond of beheading people here; the great wonder is that there's anyone left alive!“⁵¹

Násilí vůči lidským postavám se v této kapitole objevuje velmi často, stejně tak jako násilí páchané na zvířatech. Při hraní krocketu jsou totiž zvířata i fantastické postavy využívány jako sportovní náčiní:

„...the balls were live hedgehogs, the mallets live flamingoes, and the soldiers had to double themselves up and to stand upon their hands and feet, to make the arches“⁵²

Nikdo z přítomných, včetně Alice, se násilí páchanému na zvířatech nepodivuje a nijak se k němu nevyjadřuje. Dalším zvířetem, jež se téměř stává obětí špatného zacházení, je Cheshire Cat. Když se Alice snaží nepozorovaně zmizet z krocketového turnaje, všimne si, že se ve vzduchu objevuje hlava Cheshire Cat. Po krátkém rozhovoru mezi Alicí a Cheshire Cat přichází The King of Hearts a je překvapen levitující hlavou. Tvář Cheshire Cat však krále velmi uráží a obtěžuje, a proto žádá The Queen of Hearts o vydání rozsudku:

„‘My dear! I wish you would have this cat removed!’ The Queen had only one way of settling all difficulties, great or small. ‘Off with his head!’ she said, without even looking around.“⁵³

Sám The King of Hearts pak osobně odchází pro kata a Alice odchází hledat svého ježka. Po chvíli je již Cheshire Cat obklopena davem vojáků a objevuje se i kat. Problémem je, že Cheshire Cat má neviditelné tělo, protože se stihla objevit pouze její hlava, a je tedy problémem ji nějak oddělit od těla. Do hádky mezi katem, The Queen of Hearts a The King of Hearts se zapojuje i Alice, která oznamuje, že Cheshire Cat patří The Duchess. Je tedy vydán rozkaz, aby byla The Duchess přivedena. Všichni se tedy soustředí pouze na očekávaný příchod The Duchess. Této situace využije Cheshire Cat a jak už je jejím zvykem, mizí, čímž si zachraňuje život.

⁵¹ CARROLL, Lewis. *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 105.

⁵² Tamtéž str. 104.

⁵³ Tamtéž str. 106.

Násilné prvky se objevují taktéž v posledních dvou kapitolách. Jedním z momentů, kdy je opět násilí zmíněno, je výslech svědka The Hatter. The King of Hearts, jenž je ve funkci soudce, vyhrožuje, že pokud The Hatter nepodá výpověď, bude popraven:

„‘Give the evidence,’ said the King; ‘and don’t be nervous. Or I’ll have you executed on the spot.’ ⁵⁴

Tento výrok nepůsobí nijak zvlášť povzbudivě na psychiku svědka, a proto The King of Hearts svou výzvu ještě znovu opakuje. Nakonec je The Hatter propuštěn a může odejít a do středu pozornosti se dostává Dormouse, který jako obvykle mluví ze spaní. Jeho poznámky však velmi rozhoří The Queen of Hearts:

„‘Collar that Dormouse,’ the Queen shrieked out. ‘Behead that Dormouse! Turn that Dormouse out of court! Suppress him! Pinch him! Off with his whiskers!’ ⁵⁵

Dormouse je nakonec odveden a soudní proces dále pokračuje a přesouvá se k výslechu dalšího svědka.

Posledním projevem násilí v prvním díle Aliciných dobrodružství je rozkaz k popravě Alice, který vydává The Queen of Hearts. Před tragickým osudem je Alice zachráněna svou sestrou, jež ji probouzí, a my se dozvídáme, že vše bylo pouhým snem.

I v pokračování Aliciných dobrodružství se setkáváme s násilím. Oproti prvnímu dílu je však patrný úbytek nebezpečných a násilných motivů. První situace, ve které můžeme pozorovat násilné chování, se objevuje již v první kapitole „*Looking-Glass House*“, kde The White Queen (Bílá královna) násilně odstrkuje svého manžela:

„‘It is the voice of my child!’ the White Queen cried out, as she rushed past the King, so violently that she knocked him over among the cinders. (...) ‘Imperial fiddlestick!’ said the King, rubbing his nose, which had been hurt by fall. ⁵⁶

⁵⁴ CARROLL, Lewis. *Alice’s Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 130.

⁵⁵ Tamtéž str. 133.

⁵⁶ Tamtéž str. 163.

The White Queen utíká za Lily a při svém zbrklém jednání povalí svého manžela do popela a on se udeří do nosu. Neuvážené a hrubé počínání The White Queen je však v této situaci pochopitelné, a i sám The White King se zdržuje dalších komentářů.

Další projev nebezpečí a násilí se objevuje v básni „*Jabberwocky*“ (Tlachapoud):

„(...) ‘Beware the Jabberwock, my son! The jaws that bite, the claws that catch! Beware the Jubjub bird, and shun The frumious Bandersnatch!’ He took his vorpal sword in hand: Long time the manxome foe he sought – So rested he by the Tumtum tree. And stood awhile in thought. (...) One, two! One, two! And Through and Through The vorpal blade went snicker-snack! He left it dead, and with its head He went galumphing back. (...)‘⁵⁷

Reakce hlavní hrdinky na tuto báseň je velmi překvapivá. Alice sice velké části básně nerozumí, ale přesto ví, že hlavním tématem je zabití nějakého tvora. Přestože se v básni objevuje téma smrti, hlavní hrdinka se k tomuto faktu nestaví zcela odmítavě:

„ ‘It seems very pretty,’ she said she had finished it (...) ‘However, somebody killed something: that’s clear, at any rate –’ ‘⁵⁸

Násilí v podobě souboje dvou postav se dále objevuje v kapitolách „*Tweedledum and Tweedledee*“, „*The Lion and the Unicorn*“ a „*It’s My Own Invention*“⁵⁷. Většina konfliktů mezi postavami je založena na ději nějaké básně či říkadla. Pouze v kapitole „*It’s My Own Invention*“⁵⁸ je střet postav inspirován partií šachu.

5.3.2 Nebezpečí a násilí v díle Charlese Kingsleyho

Nebezpečí a násilí hraje v Kingsleyově díle významnou roli. Hlavnímu hrdinovi hrozí nebezpečí jak ve světě reálném, tak ve světě fantastickém. Jak se dozvídáme již na začátku knihy, malý Tom je ve skutečném světě pravidelně fyzicky týrán a zanedbáván. Násilné projevy, které má na svědomí Mr. Grimes, se objevují již v první kapitole. Malý Tom snáší veškeré tresty velmi statečně. Není pochyb o tom, že důvodem Tomova občasného zlobení je právě zanedbávaná výchova a těžká životní situace. Poté, co Tom

⁵⁷ CARROLL, Lewis. *Alice’s Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 167–168.

⁵⁸ Tamtéž str. 169.

při vymetání komínů vstoupí do špatného pokoje a probouzí spící Ellie, se stává štvanou zvěří. Hlavního hrdinu pronásleduje téměř celé služebnictvo a všichni lidé, které Tom při útěku mívá. Odvážný Tom se na útěku dostává do mnoha nebezpečných situací:

„He pushed into a thick cover of rhododendrons, and found himself at once caught in a trap. The boughs laid hold of his legs and arms, poked him in his face and his stomach, made him shut his eyes tight (...) I don't think he would ever have got out at all, but have stayed there till the cock-robins covered him with leaves, if he had not suddenly run his head against a wall.“⁵⁹

Přes všechny nástrahy a nehody se dostává malý Tom až do údolí. Po celé cestě je velmi vyčerpaný a zraněný:

„However, down he went, like the brave little man as he was, though he was very footsore, and tired, and hungry, and thirsty; while the Church-bells rang so loud, he began to think that they must be inside his own head...“⁶⁰

V údolí Tom přichází k domu staré ženy, která, ač zprvu odmítá, nakonec hlavnímu hrdinovi poskytuje útočiště. Tom je po náročné a stresující cestě celý zchvácený a v hlavě slyší zvony. Nebohý malý Tom si myslí, že nedaleko musí být kostel. Jediným hrdinovým cílem je se vykoupat, aby byl čistý a mohl se podívat do kostela. Z posledních sil se tedy Tom dopotácí k potoku, do kterého později padá, a stává se vodním dítětem.

Zde nastává zvrat, který naznačuje znepokojivý etický problém. Když se Tom dostane do říše vodních dětí, stává se on sám agresorem a týrá ostatní tvory, kteří žijí ve vodě:

„...he pecked and howked the poor water-things about sadly, till they were all afraid of him, and got out of his way, or crept into their shells; so he had no one to speak to or play with“⁶¹

Někteří tvorové Toma prosí či napomínají, aby svého krutého zacházení nechal:

⁵⁹ KINGSLEY, Charles. *The Water Babies*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1994. ISBN 978 1 85326 148 0 str. 23.

⁶⁰ Tamtéž str. 29.

⁶¹ Tamtéž str. 59.

„*Oh you nasty horrid boy; there you are at it again! (...) you have broken her door, and she can't mend it because her mouth is tied up for a fortnight, and she will die. Who send you here to worry us out of our lives?*”⁶²

Po napomenutí obvykle Tom svého jednání na delší dobu zanechá. Stále však není ctnostným člověkem a po čase opět v násilném počínání pokračuje. I jemu však hrozí nebezpečí. Vodní svět je plný nejrůznějších tvorů, z nichž nejvíce ohrožuje Tomův život vydra, která se v příběhu objevuje vícekrát. Při prvním setkání s Tomem sama vyhrožuje:

„*Come out,*” said the wicked old otter, *‘ or it will be worse for you.’* ⁶³

Osud vydry je nakonec zpečetěn. Když se vydra pokouší Toma ulovit, rak chytí její čenich, čímž ji utopí.

Dalším momentem, kdy hlavní hrdina čelí velkému strachu, je setkání s Grimesem, jenž padá do vody. Malý Tom ovšem netuší, že mu nehrozí žádné nebezpečí, protože Grimes leží mrtev pod vodní hladinou. Hlavní hrdina tedy utíká, co nejdále od Grimesova těla, a tím se dostává z potenciálně nebezpečné zóny.

Poslední nebezpečí, které hlavního hrdinu čeká, se nachází na ztroskotané lodi. Na palubě se totiž nachází malé dítě. Tom je odhodlán mu pomoci, když se ho však pokouší odnést, je napaden jezevčíkem. Malé dítě je nakonec vílami odneseno do bezpečí a jezevčík se utopí.

Úplně poslední obětí násilí je sám obávaný Grimes, jenž je pravidelně trestán obuškem. Trest je to však vzhledem k jeho předchozímu chování zcela zasloužený. Dá se tedy říci, že přestože se v díle objevuje mnoho násilí, toto násilí je vždy po zásluze potrestáno. Kingsley se ve svém díle snaží ukázat, že se nevyplácí páchat zlé skutky.

⁶² KINGSLEY, Charles. *The Water Babies*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1994. ISBN 978 1 85326 148 0 str. 60.

⁶³ Tamtéž str. 6

5.4 Přátelství

5.4.1 Přátelství v pojetí Lewise Carrola

Motiv přátelství není v Carrollově díle příliš rozvinut. Hlavní hrdinka se s obyvateli jiného světa příliš nesbližuje, jelikož její chápání a vnímání událostí, které se kolem ní dějí, na ni působí jinak než na ostatní postavy obývající jiný svět. Budeme-li chtít analyzovat situace, ve kterých Alice některou z postav označuje termínem „přítel“, najdeme pouze dva případy. Důležité ovšem je, že se v této knize nejedná o přátelství jako takové, ale spíše o jednorázové označení bez hlubšího a déle trvajících významu.

Prvním přítelem hlavní hrdinky je postava Cheshire Cat. Při rozhovoru s králem Alice představuje Cheshire Cat takto:

*„It's a friend of mine – a Cheshire Cat,” said Alice: ‘allow me to introduce it.’*⁶⁴

Přestože Alice využívá k vyjádření vztahu s Cheshire Cat frázi „friend of mine“ a před králem se této postavy zastává, o chvíli později, když je Cheshire Cat odsouzena k utnutí hlavy, Alice odchází. Není jisté, zda odchází, protože ví, že Cheshire Cat nehrozí žádné nebezpečí, či proto, že je jako obvykle znuděna.

Druhý případ, ve kterém Alice naváže bližší vztah s nějakým stvořením, nastává při setkání s postavou kolouch (the Fawn) v Carrollově pokračování nazvaném *Through The Looking-Glass*. Alice a kolouch spolu procházejí lesem. Když po opuštění lesa kolouch vystrašeně utíká pryč, Alice reaguje takto:

*„Alice stood looking after it, almost ready to cry with vexation at having lost her dear little fellow-traveller so suddenly.”*⁶⁵

Jak je zřejmé z reakce hlavní hrdinky, za krátkou dobu, kterou spolu tyto dvě postavy strávily, si Alice evidentně vybuodovala k této postavě přátelský vztah a její odchod ji zprvu velmi mrzí. Tento stav však trvá pouze chvíli.

⁶⁴ CARROLL, Lewis. *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 106.

⁶⁵ Tamtéž str. 190.

Důvodem, proč Lewis Carroll úlohu přátelství spíše upozaduje, je pravděpodobně jeho snaha o vykreslení pocitů dítěte, jež je ztraceno ve světě dospělých. Dítě často nechápe svět dospělých a jejich chování považuje za iracionální.

Přátelství mezi obyvateli jiného světa lze pozorovat například v kapitole „*The Mock Turtle’s Story*“. Jak vyplývá z děje, Mock Turtle (Paželv) a Gryphon (Noh) spolu mají velmi vřelý vztah a znají se již dlouho. Když Alice při výkladu Mock Turtle vyrušuje a pokládá všechny možné otázky, Gryphon se nezdráhá ji napomenout:

„ ‘You ought to be ashamed of yourself for asking such a simple question,’ added the Gryphon; and then they both sat silent and looked at poor Alice, who felt ready to sink into the earth. At last the Gryphon said to the Mock Turtle, ‘Drive on, old fellow! Don’t be all day about it!’ “⁶⁶

Další postavy, které mezi sebou mají alespoň zpočátku velmi pozitivní vztah, jsou bratři Tweedledum a Tweedledee. Když k nim hlavní hrdinka přichází, přátelsky se drží kolem ramen. O několik minut později se však pouští do souboje.

5.4.2 Přátelství v pojetí Charlese Kingsleyho

Na rozdíl od Lewise Carrola zapojil Charles Kingsley motiv přátelství do knihy velmi výrazně a je to právě přátelství, co způsobí hrdinovu finální proměnu v dobrého člověka. Tom se přátelí s mnoha vodními dětmi. Nejdůležitější a nejsilnější přátelství se však tvoří v průběhu celého díla. Konkrétně mluvíme o vztahu mezi hlavním hrdinou Tomem a Ellie (Eliška). Již při prvním setkání Toma a Ellie můžeme spatřit jistý vliv, jímž Ellie na Toma působí. Kontrast mezi špinavým Tomem, oblečeným do roztrhaných černých kominických šatů a čistou a krásnou Ellie přinutí Toma k hlubokému přemýšlení o sobě samém. Když je později Tom, už jako vodní dítě, profesorem vytažen z vody a opět má možnost spatřit půvabnou Ellie, je očarován, ale není schopný si vzpomenout, kde ji již spatřil. Ellie se vrhá za Tomem do moře, kde však naráží na útes a ztrácí vědomí a objevuje se až později v říši vodních dětí. Když Ellie přichází, je Tomovi představena jako jeho nová učitelka, jejímž úkolem je udělat z Toma vychovaného a čestného člověka. Tomovo tělo je celé porostlé ostny, protože kradl bonbóny. Tyto ostny ale postupem času opadávají a oba přátelé si konečně vzpomínají,

⁶⁶ CARROLL, Lewis. *Alice’s Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 115.

kde se setkali. Již od první chvíle, kdy Tom Ellie spatřil, byl v jeho chování patrný jistý nevysvětlitelný vliv, jímž na něho tato dívka působila. Mohlo by se zdát, že krásná a milá Ellie je pro Toma věčnou motivací, ale pravdou je, že i přes výbornou péči a silné přátelství Tom na Ellie velmi žárlí. Důvodem této žárlivosti jsou její nedělní odchody, o kterých Tom neví nic bližšího. Sám autor neprozrazuje, kam Ellie chodí, pouze popisuje místo takto:

„So all that good little Ellie could say way that it was worth all the rest of the world put together.“⁶⁷

Velikou zkouškou tohoto přátelství je moment před Tomovým odchodem z říše vodních dětí. Hlavní hrdina je velmi vystrašený a má pocit, že do vodní říše nezapadá, a právě v tuto chvíli se s Ellie přestávají navzájem vidět. Tom panikaří a bojí se, že bude opět týrán a nechce znovu vidět svého pána, který je držen v daleké podvodní zemi. Absolvování této výpravy je však nezbytným krokem k tomu, aby se z Toma mohl stát dospělý muž. Ellie se na rozkaz Mrs. Bedonebyasyoudid znovu objevuje a hlavní hrdina díky ní nakonec sbírá odvahu a vydává se na dobrodružnou cestu.

⁶⁷ KINGSLEY, Charles. *The Water Babies*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1994. ISBN 978 1 85326 148 0 str. 142.

5.5 Návrat

5.5.1 Návrat z Wonderland

V obou Carrollových dílech je Alice přenesena ze světa fantastického do světa reálného pomocí nějakého podnětu ze skutečného světa. V první knize je Alice probuzena svou sestrou, která jí vysvětluje, že vše bylo pouhým snem. Poté, co se Alice probouzí, vypráví své sestře o dobrodružstvích, která ve snu zažila. Když Alice odchází, její sestra zůstává dále sedět na břehu řeky a v polospánku si představuje, že je Alice a prochází všemi místy, o kterých jí její sestra vyprávěla. Uvědomuje si však, že až otevře oči, bude opět v realitě a všechny věci, které jí Wonderland nabízí, zmizí:

„So she sat on with closed eyes, and half believed herself in Wonderland, though she knew she had but to open them again and all would change dull reality – the grass would be only rustling in the wind, and the pool rippling to the waving of the reeds (...)“⁶⁸

Záleží tedy na úhlu pohledu a citlivosti vnímání. Důležitým poselstvím díla Lewise Carrolla je, že v každém člověku zůstává až do smrti část duše dítěte, jež vyžaduje hravost a kreativitu, a je tedy nezbytné rozvíjet představivost a o dítě se zajímat. Vzpomínky na dětství člověku zůstávají po celý život. Místo typického pohádkového konce typu „žili šťastně až do smrti“ zvolil Carroll konec zcela otevřený. Výslovné morální poučení však v příběhu chybí, jak sám autor zamýšlel.

5.5.2 Návrat ze světa Looking-Glass

Z říše Looking-Glass hlavní hrdinku vyprošťuje vrnění kotěte. Záměr zůstává stejný jako u první knihy: Jde o to, jak zachytit a popsat svět očima dítěte a pochopit dětskou touhu po hravosti. Opět, stejně jako v prvním díle, tedy zjišťujeme, že fantastický svět byl pouhým snem, otázkou zůstává, komu se vlastně onen sen zdál.

5.5.3 Návrat z říše vodních dětí

Po úspěšném splnění zkoušky se hlavní hrdina vrací na St Brandan's Isle, kde se po dlouhé době se setkává s Ellie. Oba od doby posledního shledání vyrostli a nyní jsou

⁶⁸ CARROLL, Lewis. *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5. str. 143.

z nich dospělí lidé. Vzhledem k této skutečnosti je tedy hrdinovi umožněno opustit říši vodních dětí a vrátit se do reálného světa. Návrat není nijak blíže popisován. S největší pravděpodobností se však Tom a Ellie vynořili z vody jako dva dospělí lidé. Tom se v reálném světě stává úspěšným vědcem, a to právě díky zkušenostem, které získal ve světě vodních dětí. Kingsley se tedy ve své knize orientuje hlavně na morální vývoj hrdiny a snaží se ukázat důležitost správného vychování. Kingsley chce také dát čtenáři najevo, že lidé musí ve svém životě činit i věci, které nedělají zcela rádi. Myšlení dítěte se tedy v příběhu postupně mění v myšlení dospělého. Charles Kingsley na konci díla *The Water Babies* narušuje očekávanou pohádkovost a zdůrazňuje realistický pohled:

„*And, of course, Tom married Ellie?*’ *My dear child, what a silly notion! Don’t you know that no one ever marries in a fairy tale under the rank of a prince or a princess?*’ “⁶⁹

⁶⁹ KINGSLEY, Charles. *The Water Babies*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1994. ISBN 978 1 85326 148 0 str. 212.

6 Srovnání motivů

Jak vyplývá z analýzy jednotlivých tematických oblastí, přístupy obou autorů se v určitých aspektech shodují a v jiných se zase značně liší. Ve fantastickém světě Lewise Carrolla vládne zmatek a pocit absurdna či nonsensu. Mnoho postav má společné vlastnosti se skutečně existujícími osobami z Carrollova okolí. Hlavní hrdinka Alice v jiném světě vyniká a svým intelektem převyšuje ostatní obyvatele. Svým chováním působí dospěle a pouze v několika případech je přemožena emocemi či dětským přístupem. Dospělé postavy jednají zcela iracionálně a nejsou pro Alice oporou; spíše způsobují komplikace, a ještě větší zmatek. V dospělých postavách Alice nespatřuje přílišnou autoritu a nezdráhá se komentovat situace, s nimiž nesouhlasí.

Oproti tomu Tom z díla Charlese Kingsleyho autority alespoň částečně uznává, a dokonce k nim v určitých případech i vzhlíží. Tom je svou povahou typickým dítětem, jež je bez správného vedení a vychování nuceno naučit se dobrým způsobům jinak než od rodičů. Dospělé postavy z říše vodních dětí jsou nositeli morálních hodnot, které chtějí předat generaci vodních dětí.

V obou příbězích můžeme najít postavy disponující velkou mocí, jejíž podstata je buď magická (například Cheshire Cat z díla Lewise Carrolla nebo Irka z díla Charlese Kingsleyho), či je dána společenským postavením (například The Queen of Hearts z díla Lewise Carrolla nebo Sir John Harthover z díla Charlese Kingsleyho).

Jiný svět poskytuje oběma hrdinům únik. V případě Alice se může jednat o únik od nudy a všednosti a v případě Toma se jedná o ještě zřejmější a nezbytnější únik, a to únik od násilí, jež ho provází v reálném světě. Alice i Tom jsou nějakým způsobem do fantastického světa přivedeni. Alice, plna zvědavosti, je odhodlána následovat králíka s kapesními hodinkami a malý Tom je z posledních sil hnán tlukotem zvonů k potoku, kde se chce umýt. Příběh Charlese Kingsleyho obsahuje velké množství náboženských prvků. Pravým důvodem, proč se chce malý Tom očistit od černi a sazí, je touha navštívit kostel a poznat víru. Po příchodu do druhého světa oba hrdinové procházejí velikostní transformací a setkávají se s novými entitami. V první knize Aliciných dobrodružství nepřichází hrdinka do jiného světa za nějakým úkolem, ale je pouhým pozorovatelem a komentátorem. V druhém díle je hrdinčiným cílem vyhrát partii šachu a stát se královnou. Tomovým úkolem je dospět ve ctnostného a zodpovědného člověka.

V Kingsleyho příběhu a v prvním díle Aliciných dobrodružství nemají hrdinové ponětí, co mají ve fantastickém světě vykonat, ale jsou nuceni přemýšlet a překonávat nástrahy a komplikace, které se jim stavějí do cesty. Ve fantastických světech je narušená časová složka a dalším společným znakem může být práce s personifikací a zachování koloběhu života jednotlivých tvorů. Oba fantastické světy jsou taktéž úzce spjaty se světem reálným. Dá se říci, že mezi světy je pouze velmi tenká bariéra, která může být velmi jednoduše narušena.

Nebezpečí a násilí se hojně objevuje u obou autorů, u každého v jiném provedení. U mnoha situací je navíc sám hlavní hrdina či hlavní hrdinka agresorem či původcem násilného chování. Oba hlavní hrdinové jsou však také schopni empatie a jsou ochotni pomoci druhým. V obou příbězích se shodně objevuje i téma násilí páchaného na zvířatech. Alice i Tom se ocitají v mnoha nebezpečných situacích. Na rozdíl od Alice však Tomovi hrozí nebezpečí nejen ve světě fantastickém, ale i ve světě reálném. Tom si také, na rozdíl od Alice, více uvědomuje, že je v nebezpečí a na tuto skutečnost reaguje útekem či se snaží nebezpečí nějakým jiným způsobem vyhnout.

Motiv přátelství není pro Carrolla příliš důležitým. Alice po většinu času cestuje sama a se všemi strastmi se musí vypořádat bez přátel. Za jedinou postavu, se kterou si Alice vybuduje alespoň o trochu bližší vztah, lze považovat Cheshire Cat. V Kingsleyho díle přichází hlavnímu hrdinovi na pomoc dívka Ellie, jež je navíc hrdinovou velmi silnou motivací ke zlepšení chování. Tom také navazuje přátelství s dalšími vodními dětmi.

Návrat hrdinů z fantastického světa je taktéž realizován odlišným způsobem. Tom dospívá a je mu dovoleno opustit vodní svět, kdežto Alice zůstává dítětem a probouzí se ze svého snového světa. Tomova proměna však není pouze fyziologická, ale taktéž mentální. Cílem světa vodních dětí je tedy vychovat morálního a mravně způsobilého člověka. Wonderland a svět The Looking-Glass však pouze ukazují nekonečnost lidské, a zejména dětské, představivosti.

Shodným aspektem obou děl je fakt, že obě dětské postavy jsou po návratu obohaceny o cennou zkušenost. Jak již bylo zmíněno, Tom dospívá v úspěšného a slušného člověka. Alice naopak zjišťuje, jak mocná umí být lidská představivost a jak lehce všichni můžeme proniknout do vlastní říše divů, která patří jenom nám a nemůže nám být ani násilím odebrána.

Závěr

Cílem této práce byla srovnávací analýza děl *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass* a *The Water Babies*. Práce stručně zmapovala vývoj fantastické literatury a zmínila její hlavní rysy a subžánry. Dále se práce zabývala životem autorů a okolnostmi, které se podílely na tvorbě příběhů, jejichž analýza je prováděna v praktické části. V poslední kapitole teoretické části práce vysvětlila pojmy Obnova, Únik a Útěcha z Tolkienovy eseje *On Fairy Stories*. Po vymezení jednotlivých pojmů se práce pokusila aplikovat tyto tři okruhy na dílo Lewise Carrolla a Charlese Kingsleyho.

V praktické části se tato bakalářská práce soustředila na zadané tematické oblasti a argumentovala jednotlivými ukázkami z textů. Na základě informací zjištěných o životě obou těchto autorů, se tato práce pokusila najít možné spojitosti mezi příběhy a reálnými prožitky. Poselství, jež chtěli Lewis Carroll a Charles Kingsley prostřednictvím svých příběhů předat, se liší. V díle *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass* můžeme spatřovat nepřímou kritiku viktoriánské éry, která upozadovala požadavky a touhy dítěte. Carroll chtěl především dítě pobavit a poskytnout mu co nejvěrohodnější útěk z reality. V posledních několika větách první části Aliciných dobrodružství dává dítěti naději, že každý se může vydat do své říše divů a zažít neuvěřitelné věci. Carroll dítě nepoučuje ani neodsuzuje, ale spíše ho v jeho fantazii podporuje.

Charles Kingsley se ve svém díle nazvaném *The Water Babies* naopak snaží dítě alespoň trochu vychovat a probudit v něm pocit zodpovědnosti. Patrná je též složka náboženská, která je pro hlavního hrdinu velkou motivací. Možným důvodem, proč je Kingsleyovo dílo v dnešních dnech méně populární než dílo Carrollovo, je právě přílišný důraz kladený na prvky víry a větší syžetovost. Přestože se Kingsley snažil dílo odlehčit, příběh Lewise Carrolla byl zkrátka něčím do té doby zcela nevídaným a jeho originalita je i v dnešní době těžko překonatelná.

Obě díla se však také v mnoha věcech shodují. Mezi společné znaky obou děl řadíme například aplikaci skutečných prožitků na jednotlivá díla. Oba zmiňovaní autoři se inspirovali prostředím, jež je obklopovalo, a stavem tehdejší společnosti. Hlavní hrdinové zkoumaných příběhů se často ocitají v nebezpečí, odmítají respektovat autority, ve fantastickém světě procházejí růstovou transformací, setkávají se s násilím,

a dokonce jsou v mnohých případech i jeho původci. Hlavním a nejdůležitějším společným znakem je však odklon od běžné pohádkovosti, podle níž by hlavní hrdina příběhu měl ideálně vstoupit do svazku manželského s princem či princeznou a žili by šťastně až do smrti.

Carroll i Kingsley zdůrazňují důležitost návratu hrdinů do reality a schopnost přijmout každodenní život s jeho všedními povinnostmi, které ale díky prožití fantastického dobrodružství nabývají hlubšího smyslu, a dokonce i určitého kouzla.

Bibliografie

Primární literatura

1. CARROLL, Lewis. *Alice's Adventures in Wonderland & Through The Looking-Glass*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1993. ISBN 978 1 85326 002 5.
2. CARROLL, Lewis. *Alenka v kraji divů a za zrcadlem*. Přeložil Aloys SKOUMAL, přeložil Hana SKOUMALOVÁ. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1847-2.
3. KINGSLEY, Charles. *Pohádka o vodňátkách*. Přeložil Stanislav ŽOČEK. Velké Meziříčí: Alois Šašek, 1946. ISBN není uvedeno.
4. KINGSLEY, Charles. *The Water Babies*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1994. ISBN 978 1 85326 148 0.

Sekundární literatura

1. COHEN, Morton. *Lewis Carroll: A Biography*. New York: Vintage Books, 1995. ISBN 0-679-74562-9.
2. GREENE, Carol. *Lewis Carroll, author of Alice in Wonderland*. Chicago: Childrens Press, c1992. ISBN 0-516-04227-0.
3. HELD, Jacqueline a RADINA, Otomar, *V říši obrazotvornosti: děti a fantastická literatura*, překlad Otomar Radina, Praha: Albatros, 1985. ISBN není uvedeno.
4. HUNT, Peter a Dennis BUTTS. *Children's literature: an illustrated history*. New York: Oxford University Press, 1995. ISBN 9780192123206.
5. CHITTY, Susan. *The beast and the monk: a life of Charles Kingsley*. New York: Mason/Charter, 1974. ISBN 9780884051213.
6. LEVY, Michael a Farah MENDLESOHN. *Children's fantasy literature: an introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. ISBN 978-1-107-61029-3.
7. MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-x.
8. PRATCHETT, Terry, PRINGLE, David, ed. *Fantasy: encyklopedie fantastických světů; hlavní předmluva Terry Pratchett; hlavní editor David Pringle*. Praha: Albatros, 2003. ISBN 80-00-01126-3.

9. PROCHÁZKA, Martin, Zdeněk STŘÍBRNÝ a Marcel ARBEIT. *Slovník spisovatelů: anglická literatura: africké literatury v angličtině: australská literatura (...)*. Praha: Libri, 1996. ISBN 80-85983-04-4.
10. PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H & H, 1999. ISBN 80-86022-16-1.

Internetové zdroje

1. LANCELYN GREEN, Roger. *Lewis Carroll*. Encyclopedia Britannica [online]. [cit. 2019-06-30]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Lewis-Carroll>.
2. TOLKIEN, John Ronald Reuel. *On Fairy Stories* [online]. [cit. 2019-04-16]. Dostupné z: <http://brainstorm-services.com/wcu-2004/fairystories-tolkien.pdf>.

Zdroje obrázků

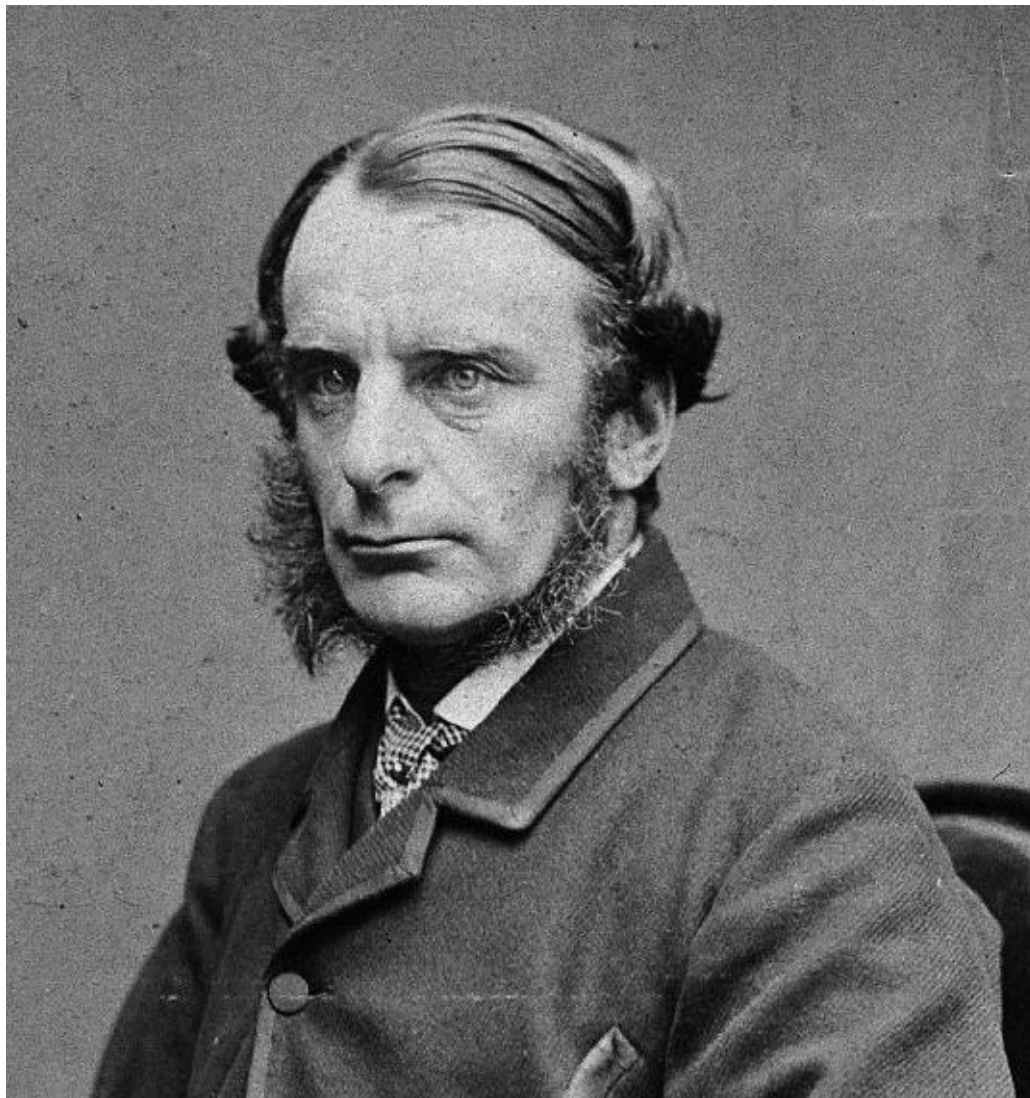
1. CARROLL, L. Portrét Alice Liddell. In: COHEN, Morton. *Lewis Carroll: A Biography*. New York: Vintage Books, 1995. ISBN 0-679-74562-9. str. 128.
2. WIKIMEDIA.ORG [cit. 2019-06-29]. *Mary Hilton Babcock*. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bb/Mary_Hilton_Babcock.jpg.
3. WIKIMEDIA.ORG [cit. 2019-06-29]. *Lewis Carroll*. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/51/Lewis_Carroll_1863.jpg.
4. CK200.LIVE [cit. 2019-06-29]. *Charles Kingsley*. Dostupné z: https://ck200.live/assets/Uploads/ElementImage/6e8e3e0a59/Charles_Kingsley._Photograph_by_Charles_Watkins._Wellcome_V0026646.jpg.
5. THEHISTORYCHICKS.COM [cit. 2019-06-29]. *Beatrice Henley*. Dostupné z: <http://thehistorychicks.com/wp-content/uploads/2012/06/aw-beatrice-henley.jpg>.

Obrázkové přílohy

Příloha č. 1 - Charles Lutwidge Dodgson (dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/51/Lewis_Carroll_1863.jpg).

Příloha č. 2 - Charles Kingsley (dostupné z: https://ck200.live/assets/Uploads/ElementImage/6e8e3e0a59/Charles_Kingsley._Photograph_by_Charles_Watkins._Wellcome_V0026646.jpg).

Příloha č. 3 - Mary Hilton Babcock (dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bb/Mary_Hilton_Babcock.jpg).

Příloha č.4 - Beatrice Henley (dostupné z: <http://thehistorychicks.com/wp-content/uploads/2012/06/aw-beatrice-henley.jpg>).

Příloha č. 5 – Manuskript *Alice's Adventure Under Ground* s portrétem Alice Liddell (CARROLL, L. Portrét Alice Liddell. In: COHEN, Morton. *Lewis Carroll: A Biography*. New York: Vintage Books, 1995. ISBN 0-679-74562-9. str. 128).

